

Zpráva o výsledcích sociologického výzkumu

Výzkum obchodu s lidmi především za účelem nucené práce

Zpracovatel:

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojtství 16
736 01 Havířov – Město
Česká republika

E-mail: info@migrace.cz

Web: <http://www.migrace.cz/>

OBSAH:

I.	Úvod	str. 3 - 9
	1. Cíl výzkumu	
	2. Kontext obchodu s lidmi za účelem nucené práce	
	3. Instituce klientelismu	
	4. Příprava a realizace výzkumu – migranti, experti, jiné zdroje	
	5. Kvalitativní výzkum	
II.	Hlavní výsledky a doporučení	str. 10 - 15
III.	Podrobné výsledky a rozbor	
	1. Zprostředkování práce	str. 16 - 33
	1.1. Typologie zprostředkovatelů	
	1.2. Kontakt se zprostředkovatelem	
	1.3. Uzávěření kontraktu a vznik závazků	
	1.4. Nedodržení dohody	
	1.5. Zdroje stability a kontinuity zprostředkování	
	1.6. Teritoriální kategorizace zprostředkování	
	2. Životní podmínky klientů	str. 34 - 41
	2.1. Příchod do ČR	
	2.2. Náklady a zisky	
	2.3. Práce	
	2.4. Autonomie	
	2.5. Rizika	
	3. Jiné formy obchodu s lidmi	str. 42 - 45
	3.1. Obchod za účelem sexuálního vykořisťování	
	3.2. Nucené sňatky	
	3.3. Adopce	
	3.4. Nucení k páčání trestné činnosti	
	3.5. Obchod s lidskými orgány	
	4. Strategie klientů	str. 46 - 48
	5. Typologie strategií a rizik	str. 49 - 52
	5.1. Typy strategií klientů	
	5.2. Přehled rizik	
IV.	Metodika	str. 53
V.	Dodatky	str. 54 – 57

I. ÚVOD:

1. Cíl výzkumu

Cílem výzkumu je deskripce mechanismu obchodování s lidmi za účelem nucené práce. Konkrétně se jedná o odhalení existujících podob náboru pracovníků, způsobů a okolností zprostředkování práce, dopravy osob na místo výkonu práce, samotného výkonu práce a způsobů ukončení „smluvního“ vztahu. Předmětem je rovněž podání popisu životních podmínek pracujících osob, celkové struktury prostředí (aktérů obchodu s lidmi), uplatňovaných pravidel vzájemného kontaktu jednotlivých aktérů, včetně způsobů a okolností finančního plnění.

Cílem výzkumného šetření tedy bylo zachytit:

- a. strukturu prostředí – jednotliví aktéři a mechanismus obchodu s lidmi (nábor, zprostředkování práce, doprava obětí do místa výkonu práce, okolnosti samotného výkonu práce a způsob ukončení tzv. smluvního vztahu, charakteristiky aktérů);
- b. životní podmínky pracovníků, způsob a okolnosti vzájemného finančního plnění mezi aktéry obchodu s lidmi;
- c. volby strategií jednání v nastalé sociální situaci, efektivní praktiky jednání, akumulaci výhod, včetně problematiky omezeného svobodného rozhodování možných obětí.

2. Kontext obchodu s lidmi za účelem nucené práce

Obchodem s lidmi rozumíme uplatňování nelegitimního jednání v prostředí nadnárodní neformální ekonomiky (nelegální a netržní). Je to specifický vztah mezi nabídkou práce ze strany zaměstnavatelů a poptávkou po práci ze strany migrantů za specifických institucionálních podmínek tohoto vztahu. Vztah není tržním mechanismem, neboť nesplňuje některá tržní kritéria (možnost přímého ovlivnění tržní ceny, transparentnost apod.). Předmětem zisku je nelegálně zaměstnávaná pracovní síla v prostředí „černého“ trhu, mezi jehož znaky patří atraktivita, sankce a nastavený poměr mezi riziky a zisky. Ustavené nelegitimní jednání má společný rys a tím je instituce klientelismu.

Klientelismus je popřením rovných podmínek a vyváženosti směňovaných statků. Je to distribuce nedostatkových statků včetně zajištění ochrany. Zprostředkovatel práce pobírá provizi v procentech z hodnoty zprostředkovaného obchodu nebo peněžitou odměnu za zprostředkování. V této souvislosti se hovoří o devalvaci hodnoty lidské práce, řetězovém obchodu, vytvoření vrstev osob týjících z černého trhu s rostoucími politickými a společenskými styky, rozkladu morálních hodnot a hodnověrnosti a místu působení organizovaného zločinu.

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojtství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

Existují i jiné druhy nelegitimního jednání „mimo“ tržní mechanismus. Může se jednat o obchod s dětmi (adopce), s lidskými orgány, institucí sňatku, najímání ke kriminální činnosti. Nucená práce předpokládá vykonávání práce ve více či méně nesvobodných podmínkách, kdy je aktér omezen na svých právech a současně materiálně a sociálně deprivován.

Náš výzkum se zabýval **prostředím nelegitimního jednání zprostředkovatelů práce vůči migrantům pohybujících se ve sféře nadnárodní neformální ekonomiky s ohledem na specifické institucionální podmínky vzájemného vztahu (instituce vícevrstevnatého klientelismu) a materiální a sociální deprivaci migrantů.**

Byly položeny tyto základní otázky:

- Kdo jsou a jak jednají zprostředkovatelé práce? Jaká je struktura prostředí nelegitimního jednání zprostředkovatelů práce? Jaká pravidla jsou v prostředí uplatňována?
- V jakých životních podmínkách pracovníci žijí a co je omezuje? Jakou práci vykonávají? Jsou ve svém rozhodování autonomní?
- Jaké strategie přežití jednotliví aktéři volí?

3. Instituce klientelismu

O existenci obchodu s lidmi mají povědomí pracovníci různých organizací působících v oblasti migrace. Informace o formách a pravidlech obchodování se tyto pracovníci dozvídají především v atmosféře důvěrných rozhovorů, což znamená, že získaná informace je současně strukturována podle povahy svého zdroje. K určitému typu informace má přístup sociální pracovník, policista, právní poradce, psycholog, tlumočník, kněz, migrační úředník, celník apod. Tyto informace se liší podle povahy zdroje a také formy komunikace. Během provedených rozhovorů se ukázalo, že významným limitem státních úředníků je obsah jejich pracovní náplně. Pokud se něco o obchodu s prací dozvěděli, vždy se odvolali na hranice svých pravomocí a působnosti. Pokud se dozvěděli něco více, tak to bylo díky zájmu či snaze porozumět tomu, o čem migranti mluví. Zjišťování skutečností týkajících se obchodování s prací obvykle nebyly obsahem jejich pracovní náplně.

Jak se zdá, příčinou absence vědění o tomto sociálním jevu, provázené mlčením a obavami migrantů o své zdraví a život, je výnosný více vrstevnatý klientelismus. Získat vypovídající sdělení není v prostředí obav jednoduché, neboť ta předpokládají vybudování vztahu důvěry, specifické komunikační dovednosti, neformálnost a dostatek času. Na obou stranách existují pohrůžky sankcemi (ze strany subkultury a ze strany společnosti), které brání aktérovi v dosažení cílů. Více vrstevnatý klientelismus předpokládá strukturu zprostředkovatelů práce, kteří působí na různých pozicích a různých místech (specialisté provádějící nábor, rozdělovací práci, kontrolující výkon práce apod.).

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojtství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

Zprostředkovatelství práce probíhá v prostředí klientelismu, kdy hlavní úlohu hrají zprostředkovatelé (angl. brokers) se strategickými kontakty na klienty (migranti přicházející s cílem zlepšit své životní podmínky a perspektivy) a patrony (zaměstnavatelé mající prospěch z práce migrantů, přičemž zisk převyšuje rizika, ta lze navíc klientskou sítí eliminovat).¹ Cesta do České republiky je součástí obchodu a obchod vyvolává různé druhy závislostí. Závislost migrantů na svých zprostředkovatelích společně s nutností „nějak přežít“ konstruuje toto svébytné prostředí obchodu s lidmi, prvky daného prostředí jsou pak zájemci o práci, zprostředkovatelé a čeští zaměstnavatelé, jejich vzájemné interakce pak určuje vlastní povahu migrantské práce, produkuje železná pravidla obchodu (taxy - kolik se komu platí), jakož i své specifické sociální mýty (tresty mafiánů pro neposlušné).

Klientelismus je životaschopný, v migraci propojuje tradiční vztahy uvnitř zemí původu a přenáší je do modernějších společností. Klientelismus v tomto případě uchopil principiální zdroj společenské distribuce – práci, což ho zpětně učinilo neuvěřitelně silnou institucí. Instituce totiž říká, že to co se dělá je běžné, obvyklé a nebude tomu jinak. Klientelismus přináší prospěch všem stranám, proto je životnou institucí. Vytváří vzájemnou závislost, přičemž každá strana má své závazky. V instituci klientelismu je obsažen prostor pro nátlak a vykořisťování.

Čeští zaměstnavatelé se o migranty zajímají a vyhledávají je. Vše usnadňuje malá jazyková bariéra mezi zaměstnavatelem a migrantem a ochota migrantů pracovat za nízké mzdy ve špatných podmínkách. Ukazuje se, že nelegitimní praktiky jsou v moderní době efektivní (Merton). J. Černík definuje zprostředkovatele jako muže či ženu z bývalého Sovětského svazu, kteří si vytvořili kontakty a sociální zázemí během svých předchozích pobytů, výjimkou není zprostředkovatel české státní příslušnosti. Zprostředkovatel má zázemí ve zdrojové zemi nebo spolupracovníka, kde pomocí neformálních sítí nabírá pracovníky (zarobitčany). V ČR disponuje zprostředkovatel společností pro zprostředkování práce nebo firmou na stavební či úklidové práce. Poskytuje veškeré služby od náboru po dopravu, ubytování a legality pobytu. Doprava a administrace je uhrazena nebo je součástí dluhu. Zprostředkování práce, náklady na ubytování a poskytnutí ochrany se strhávají z výdělků pracovníka. Zprostředkovatelé někdy vystupují jako ochránci svých klientů před mafií (Černík, 2005).

Imigranti v ČR směřují zejména do oblasti stavebnictví, zemědělství, služeb a textilního průmyslu. Textilním průmysl se stal doménou polských a ukrajinských žen. Cizinci pracují v sektorech pracovního trhu, o které Češi neprojevuji zájem. Jen ve stavebnictví legálně či nelegálně pracuje asi 100.000 cizinců, vesměs Ukrajinců. Nízká efektivita kontrol, rozptýl stavebních aktivit a poptávka jak po pomocné tak profesionální síle je zdrojem nelegálního zaměstnávání (Horáková). Migrace ukrajinské pracovní síly není náhodným, ani krátkodobým jevem. Mladší imigranti tendují být v ilegalitě, trvale je aktivizována sféra „podzemních“ aktivit, s falešnými dokumenty a fiktivními sňatky (Drbohlav, Janská, Šelepová).

¹ Pojem klient chápeme odlišně, než jak je běžně používán ve zprostředkovatelském prostředí. Považujeme klienta za aktéra, kterému je práce nabízena, je pracovníkem, který uzavřel se zprostředkovatelem dohodu. Mezi vlastními aktéry je však za klienta považován ten, kdo práci zprostředkovává.

Odhady počtů nelegálně pobývajících cizinců oscilují. Projekt Cirkulační migrace Ukrajinců do ČR zpracovaný Centrem strategických studií na základě požadavku MV ČR uvádí, že podle neoficiálních údajů v ČR žije až 300 000 Ukrajinců a Ukrajinu ročně opouští s cílem pracovního uplatnění v zahraničí 2 - 7 milionů jejich občanů. Podle informací PČR Ředitelství SCCP bylo v roce 2004 útvary zadrženo 16 696 cizinců, kteří spadají do kategorie nelegální migrace – porušování pobytového režimu. V roce 2003 jich bylo 21 350, přičemž dominují Ukrajinci. Pokud sečteme dostupné údaje od června 1999 do 2004, dostaneme číslo 93 557 zadržených nelegálně pobývajících cizinců, což poukazuje na rozsah nelegální práce.

4. Příprava a realizace výzkumu

Celková doba realizace výzkumu byla dva měsíce, přičemž první měsíc proběhlo vyhotovení výzkumného záměru a definování jednotlivých kroků výzkumu. Velkou pozornost jsme věnovali metodám a technikám výzkumu, s cílem získat validní údaje a co nejvěrněji zachytit obraz zkoumaného sociálního světa jevu. Připravili jsme okruh otázek pro specifikované kategorie cizinců a expertů a provedli první etapu dotazování. Následně jsme v druhém měsíci otázky korigovali, reagovali na první zjištění a vzájemně konfrontovali různá zjištění s cílem tato zjištění validně interpretovat. Výzkum musel neustále reagovat na nově se objevující témata, k některým záležitostem bylo třeba se opakovaně vracet. Některá témata a zjištění se ukazovala být významnější, více jsme se na ně zaměřili. Patřila sem životaschopnost celého mechanismu, včetně jejich vnitřních zdrojů a také vnímání „nucenosti“ práce. V druhém měsíci proběhla analýza rozhovorů a byla vyhotovena závěrečná zpráva. Musíme konstatovat, že vzhledem k rozsáhlosti tohoto jevu se jedná o období, které nám umožnilo pouze nastínit hlavní rysy fenoménu.

Rozhovory a zejména jejich analýza ukazuje, že obchod s prací není okrajovým sociálním fenoménem, je ve světě migrace pevně usazen a do jisté míry se profesionalizuje. Lze jen obtížně odhadnout jeho vývoj, ten ovlivňuje řada komplexních intervenujících vlivů, které mají lokální i globální charakter. Faktem je, že současná konstalace těchto vlivů je pro obchod s prací příznivá. Zásadní zprávou je, že obchod s prací migrantů je v České republice velmi rozšířený a uvnitř této ustavené sociální instituce lze vysledovat diverzifikované strategie zúčastněných aktérů, uplatňované praktiky a pravidla obchodování, v neposlední řadě také odlišné typy obchodování s prací. Jak jsme zjistili, sociální svět migrantů participujících na různých formách a podobách obchodu je velmi bohatý a pestrý.

Za výchozí bod konceptualizace jevu nám posloužila sociologická teorie instituce klientelismu, která se stala teoretickým rámcem pro popis nelegitimního jednání, s tím, že klientelismus popírá rovné podmínky a zajišťuje distribuci nedostatkových statků včetně zajištění ochrany. Současně jsme si byli vědomi, že se jedná o rámec, který naše zkoumání překročí, což se také stalo. Za ústřední kategorii jsme zvolili tzv. zprostředkování práce. Jak se ukázalo, zprostředkovatelé a jejich jednání hraje v obchodu s prací ústřední roli.

Získat rozhovory se ukázalo být velmi obtížné. Tématicky jsme se pohybovali na skutečné hranici proveditelnosti výzkumu, neboť nalézt vhodné konverzační partnery bylo náročné. Zásadní překážkou byla obava partnerů o tématu hovořit. Potvrdilo se naše

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojtství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

očekávání, že jakýkoliv náznak jejich identifikace může ohrozit průběh rozhovoru. Tomuto jsme museli přizpůsobit techniku sběru dat v terénu a kombinovat některé přístupy a dovednosti. Klíčovým momentem byl samotný výběr cizinců a expertů, specifikovali jsme kritéria výběru, mezi nimiž bylo ověření míry informovanosti, osobní nezprostředkovaná zkušenost a vysoká míra expertního vědění o jevu.

Podarilo se nám získat celkem dvacet rozhovorů s cizinci a sedm rozhovorů s experty. Naši hlavní podmínkou bylo nalézt takové partnery, kteří měli s obchodováním s prací bezprostřední zkušenost. Čerpali jsme ze tří vzniklých zdrojů dat.

Migranti

Celkem jsme pořídili dvacet rozhovorů, přičemž jsme oslovili migranty, kteří měli nebo mají bezprostřední zkušenost s prací v Česku. Vytipovali jsme ty, kteří přišli do České republiky a po určitou dobu vykonávali nelegální práci, nebo s vykonáváním měli nějakou zkušenost. Jednalo se o dvanáct mužů a osm žen. V našem textu mají svá jména, ale ta nejsou skutečná, naše partnery jsme překřtili. Zpočátku jsme usilovali o různorodou kompozici konverzačních partnerů, postupně se ale výběr orientoval směrem k cizincům přicházejícím z teritoria bývalého Sovětského svazu, nejvíce pak k Ukrajincům. Jednalo se o různé typy cizinců pobývajících na území ČR, kdy jejich pobyt byl nebo nebyl upraven legální formou vyplývající ze zákona o pobytu cizinců nebo zákona o azylu. S ohledem na naše potřeby jsme oslovili:

- a. žadatele o azyl, kteří pobývali před vstupem do azylového řízení na území ČR několik týdnů, měsíců či let,
- b. žadatele o azyl, kteří odchází z azylového zařízení na dlouhodobé opuštění nebo se z něj vracejí,
- c. azylanty, kteří již azyl obdrželi a mají přímé kontakty se svou etnickou skupinou na území ČR,
- d. zde nelegálně pobývajících cizince.

Všichni partneři vyjadřovali obavy z vyzrazení a na některá témata odmítali reagovat nebo se jim dovedně vyhýbali. I přes averzi ke své životní situaci či zprostředkovatelům práce se báli o jistých věcech promluvit. Motivem byly různé druhy sankcí vycházejících z prostředí jejich subkultury a strach z vyzrazení s následnou sankcí ze strany společnosti např. vyhoštění (dvojí sankce). Dbali jsme na to, aby byla zajištěna důvěrná atmosféra a tazatelé byli řádně na tyto situace připraveni. Použili jsme dva typy tazatelů, jedním typem byli zkušené tazatele s dlouhodobou zkušeností v oblasti migrace, druhý typ byl vstup tzv. zdánlivě naivního tazatele, který byl na rozhovor připraven, přičemž svým vystupováním eliminoval obavy konverzačního partnera. Zhruba v patnáctém rozhovoru bylo dosaženo teoretického nasycení (saturace) a ve zbývajících pěti jsme se soustředili hlouběji na vybraná témata. Při vyhledávání byla použita technika „padající sněhové koule“ (Snowball Technique), kdy nás původní informátor – expert či migrant - zavedl k jiným členům cílové skupiny. V jednom případě jsme natretili přímo na zprostředkovatele.

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojtství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

Námi oslovení imigranti pocházeli z Evropy, Asie a Afriky. Naším cílem bylo zmapovat jev v širším kontextu a následně se zaměřit na ty oblasti, kde je jeho výskyt nejvíce markantní. Mezi oslovenými byli migranti z Kyrgyzstánu, Ukrajiny (východní i západní), Rumunska, Ruska, Arménie, Běloruska a Vietnamu. Jedná se o skupiny, které jsou policií udávány jako nejpočetnější v porušování pobytového režimu a jsou dávány do souvislosti s nelegální migrací.

Experti

Limitem pro pořízení rozhovorů s migranty je jak jazyková bariéra, tak i jejich různě motivované obavy. Migranti dokáží dovedně skrýt, zatajit, záměrně reinterpretovat či přejít určité pasáže, přičemž se při analýzách v rozhovorech objevují jen těžce pochopitelné pasáže či narážky na různé události a děje. Jejich výpovědi se pohybují ve zvláštním imigračním diskurzu (Anna De Fina, 2003). Vzhledem k nutnosti zabezpečit dostatečnou míru validity a reliability, jsme vedle rozhovorů s migranty zařadili rozhovory s experty, kteří jsou velmi dobře obeznámeni s tématem obchodu s prací díky svému bezprostřednímu styku s migranty. Experti nám posloužili jako kontrolní skupina vysouzení vedoucí k zobecnění či závěrům, přičemž si jsme vědomi, že se často dopouštějí interpretací a reinterpretačí jevů. Všichni experti disponovali hlubším povědomím o prostředí obchodu s lidmi. Oslovili jsme tlumočníky, sociálního pracovníka, právníka, kněze, policistu, migračního úředníka, psychologa a majitele stavební firmy, který zaměstnává cizince. Sloužili nám k ověřování správnosti našich závěrů, kontrole hodnověrnosti a zacelování některých „děr a hluchých prostor“ ve výpovědích konverzačních partnerů. Experti nás upozornili na citlivá témata a sekvence zprostředkování.

Jiné zdroje

Během výzkumu se ukázalo, že je užitečné do analýzy zahrnout také některé další texty: anonymní texty migrantů volající o pomoc, inzeráty a internetové diskuse.

5. Kvalitativní výzkum

Pro skupinu cizinců a expertů byly připraveny sady otázek, které strukturovaly oblast tázaní a současně ponechávaly prostor pro nová témata a zajímavosti. Část rozhovorů byla biografická (Atkinson), aby se dal zmapovat „pohyb“ migranta. Všechny rozhovory byly zaznamenány a přepsány.

Vzhledem k povaze tohoto sociálního jevu jsme zvolili kvalitativní výzkum, jednotlivá data byla sebrána technikou rozhovoru. Cílem kvalitativních výzkumných metod je porozumět lidem v sociálních situacích a induktivní logikou se dobrat k pravidelnostem, významu a formování nových závěrů. Jedná se o jakési skládání obrovského puzzle, směřující k rozkrývání toho, co není na první pohled zřejmé a k tvorbě finálního vytvoření celistvého obrazu sociálního jevu. O vlastní metodice bude pojednáno ve IV. kapitole.

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojtství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

Obchod s prací a zprostředkování je časově a prostorově podmíněným jevem. Lze předpokládat, že se bude vyvíjet a to navzdory mnohým zásahům zvenčí. Je úzce svázán s tzv. nelegálním pobytem cizinců a prací vykonávanou v nízko výdělečných manuálních segmentech pracovního trhu. Obchod s prací kvete zejména v oblasti šedé ekonomiky. Pro samotné aktéry práce představuje něco více než pouhé získání finančních prostředků pro obživu zbytku rodiny v zemi původu. Práce má výrazný existenční rozměr a znamená nejen obživu, ale také způsob bytí ve světě. Typologie ukazuje, že klasická práce „gastarbeiterů“ patří jen k jednomu z pěti námi zachycených typů strategií. Ukazuje se, že migranti Česko vyhledávají, považují ho za přímý cíl cesty, s Českem spojují svá očekávání a chtějí se zde usadit natrvalo. Vedlejším zjištěním výzkumu je poznatek, že proces usazování probíhá velmi intenzivně a to bez ohledu na legislativní rámec či restriktivní opatření státu. Ukazuje se, že proces migrace si nalézá svou cestu navzdory všem překážkám a na místě je srovnání se situací prvních příchoďů Mexičanů do USA či Turků do Belgie.

Budoucnost zprostředkování podmiňuje mnoho okolností, nejvýznamnějším faktorem bude vztah legality a nelegality, které jakožto společenský konstrukt poskytují zdroje pro existenci obchodu s prací. Nelze vyloučit i to, že zprostředkovatelství, jak jsme ho zachytili dnes, vymizí. Jak se zdá, zprostředkovatelství směřuje díky vnitřnímu vylučujícímu mechanismu od prvopočátečních často podvodných strategií jednotlivých zprostředkovatelů k profesionálnějším strukturám v podobě legálně zavedených etnických firem. Firmy fungují jako subdodavatelé firem českých, které zajímá pouze splnění úkolu a odvedení práce. Češi dovedně rizika přenáší na firmy cizinců, kteří musí být velmi obratní, aby svůj obchod udrželi a vyhnuli se všem možným nástrahám, i za cenu korupce. Jak velmi trefně ohodnotil jeden z našich partnerů, který na otázku týkající se životaschopnosti takového podnikání zareagoval podivením se nad naší hloupostí, když to nechápeme. Na obchodu totiž profitují úplně všichni.

Na závěr musíme zmínit, že před započítím výzkumné činnosti jsme se zavázali, že v případě kdy se ukáže, že obchod s prací migrantů na území České republiky je jevem okrajovým a nevýznamným, případně nestojí za zmapování, toto v průběhu plnění smlouvy zadavateli oznámíme a ukončíme práci na projektu. Nejsme nijak vázáni zjištěními, cílem naší společnosti INTERMUNDIA, o.p.s. je poskytovat hodnověrné analýzy reálné migrační situace a souvisejících jevů v České republice

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojetství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

II. HLAVNÍ VÝSLEDKY A DOPORUČENÍ:

Zvolili jsme takové řazení, kdy nejdříve uvádíme významné závěry a následně významná doporučení, která z šetření vyplynuly.

➤ Významný závěr č.1

Zprostředkování práce není okrajovým fenoménem, naopak se jedná o masový jev, který je běžnou součástí migrační reality v ČR.

➤ Významný závěr č.2

Zprostředkování práce provádí skupina zprostředkovatelů, kteří zprostředkovávají práci klientům za úplatu a zajišťují kontakt s českými zaměstnavateli. Součástí zprostředkování jsou různé typy závazků.

➤ Významný závěr č.3

Zprostředkování práce je časově a prostorově podmíněným jevem, který vysoce koreluje s nelegální prací. Jedná se o vnitřně diverzifikovaný a složitý jev, který je ovlivněn etnicky.

➤ Významný závěr č.4

Jev podporuje poptávka českých zaměstnavatelů po imigrantské práci. Zejména v oblastech nízkodovednostní, manuální, monotónní, fyzicky náročné a nízkovýdělečné práce. Češi o takovouto práci neprojevují zájem, zejména o práci ve stavebnictví, službách, zemědělství a textilním průmyslu.

➤ Významný závěr č.5

Práce není pro imigranty pouhým prostředkem k výdělku, má mnohem širší existenční rozměr. Souvisí se zajištěním obživy nejen pro migranta, ale často pro celou jeho rodinu v zemi původu. Umožňuje vůbec přežít, účelem není dosáhnout životní nadstandard.

➤ Významný závěr č.6

Česká republika se stala pro pracovní migraci cílovou zemí. Migrantům nabízí řadu atraktivit, na prvním místě je práce.

➤ Významný závěr č.7

Migranti se chtějí v Česku usadit dlouhodobě, často i trvale a žít běžným životem. Důvodem je kulturní blízkost a tolerantní povaha Čechů. Legislativní opatření a snahy řídit migraci budou mít pouze omezený vliv, migrační proces je velmi intenzivní, obtížně zvladatelný a je „o krok napřed“.

➤ Významný závěr č.8

Existuje několik typů zprostředkování práce (zprostředkovatel – jednotlivec či skupina v zemi původu, zprostředkovatelská agentura v zemi původu, zprostředkovatel - krajan se sociálním a kulturním kapitálem v Česku, zprostředkovatelská etnická firma v Česku, zprostředkovatel – kontaktér v Česku, zprostředkovatel – tipař, zprostředkovatel legální – Úřad práce, zprostředkovatel – institucionalizovaný Čech, zprostředkovatel – jednotlivec či skupina v Česku); zprostředkovatelé jsou hierarchizováni.

➤ Významný závěr č.9

Zprostředkování práce začíná kontaktem se zprostředkovatelem a v případě souhlasu s podmínkami je uzavřen nepsaný kontrakt. Z kontraktu vyplývají závazky pro obě strany.

➤ Významný závěr č.10

Dohoda je ukončena výpovědí klienta, zběhnutím zprostředkovatele nebo výmluvou zprostředkovatele.

➤ Významný závěr č.11

Zprostředkování je funkční, pokud jsou dodržovány závazky. Kontinuitu instituce udržují vnitřní stabilizující zdroje – kombinace mechanismu vylučování a racionální volby. Instituci udržují zisky všech participujících stran, přičemž je zisk rozložen nerovnoměrně, stejně jako účastnická rizika. Stát prosperuje na práci migrantů ziskem z ekonomického růstu, státní úředníci na nelegálních příjmech, migranti mají práci a zdroj obživy, zprostředkovatelé totéž a zaměstnavatel získá levnou a potřebnou pracovní sílu s malou zodpovědností za ní.

➤ Významný závěr č.12

Zprostředkovatelství se vyvíjí a uvnitř probíhá proces tzv. vnitřní selekce. Vylučuje zprostředkovatele, kteří nejsou spolehliví a neposkytují kvalitní servis. Zcela na okraji se ocitají podvodní zprostředkovatelé, kteří mzdy nevyplatí a zmizí. Zprostředkovatelé mají zájem o trvalé zisky, nikoliv jednorázové. Instituce se profesionalizuje do podoby etnických vnitřně důvěryhodných firem.

➤ Významný závěr č.13

Dokážeme rozlišit fáze vývoje zprostředkovatelské instituce. Počáteční množství izolovaných zprostředkovatelů znamenalo nepřehledný prostor pro klienty, kteří se ocitali v odlišných situacích a různých podmínkách. Po pokusech otevřít jisté segmenty legalizace pobytu a povolení se ukázalo, že méně nákladné je využití výhod, které nabízí nelegální prostředí. Legální prostředí samo o sobě působí exkluzivně. Klienti i zprostředkovatelé zjistili, že je výnosnější působit ve stabilnějším prostředí. Tím se eliminují rizika plynoucí z nestálosti ústní povahy kontraktu o zprostředkování. Nároky na zajištění potřebného servisu stoupají. Zprostředkovatelé se v poslední době

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojtství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

profesionalizují a zakládají etnické firmy, které se stávají výhodnými subdodavateli českých firem.

➤ **Významný závěr č.14**

Rozlišujeme ukrajinský, kavkazský, ukrajinsko – kavkazský, ukrajinsko – východoevropský a vietnamský typ zprostředkování. Hlavní zprostředkovatelskou institucí v Česku je ukrajinská. Je nejrozsáhlejší, nejrozšířenější a nejvíce riziková. Vymezuje se vůči ní Kavkazská, přičemž se sama považuje za méně rizikovou a je založena na vysoké míře etnické soudržnosti. Vietnamské „služby“ jsou specifickým typem zprostředkování prvotního vstupu do komunity.

➤ **Významný závěr č.15**

Hodnocení dobrovolnosti práce není jednoznačné. Sami klienti se považují za svobodné. Nucená práce, pokud se vyskytne, je pouze výjimečným excesem (omezení v pohybu). Vztah mezi zprostředkovatelem a klientem je silně nerovný, stejně jako zisky z něj plynoucí. Klienti se ocitají ve znevýhodněné pozici, jsou vystaveni mnohým rizikům a újmám, ocitají se v situacích tísně a limitované volby. Jsou deprivováni mnoha faktory, přesto svou situaci považují za lepší než v zemi původu. Míra autonomie závisí na vnějších okolnostech, nasycenost trhu práce umožňuje zprostředkovatelům klienty více omezovat.

➤ **Významný závěr č.16**

O pomoc se klienti obrací jen sami k sobě. Krajané byli zavrženi jako nespolehliví, kteří by situaci jenom zhoršili. Před zprostředkovatelem je třeba si dávat pozor a neprohlubovat momentální závislost. A státní orgány? Obrátit se na státní orgány znamená odhalit nelegálnost pobytu a místo vyřešení situace by následovala sankce v podobě internace v záchytném zařízení nebo vyhoštění. Státní orgány nejsou pro klienty řešením, naopak hrozbou.

➤ **Významný závěr č.17**

Prvkem, který podporuje nedůvěru migrantů ve státní orgány je vysoká míra korupce, s kterou se setkávají téměř na každém kroku. Upozorňují na spolupráci zprostředkovatelů s cizineckou policií. Korupci potvrzují také experti, u běžné policie se jedná jen o příležitostné přilepšení, u policie cizinecké o širší problém.

➤ **Významný závěr č.18**

Jiné druhy obchodu s lidmi než obchod za účelem zprostředkování práce konverzační partneři nezmiňovali. K tématům obchodu s dětmi (adopce), nucení ke kriminální činnosti, obchodu s lidskými orgány a nuceným sňatkům, jsme zaznamenali občasné a rozptýlené poznámky. Z toho ale nelze učinit závěr, že by se některé druhy jmenovaných obchodů na území ČR nevyskytovaly. Můžeme pouze tvrdit, že v diskurzu našich dotazovaných se jiné druhy obchodu neobjevovaly a migranti o nich neměli ponětí.

➤ **Významný závěr č.19**

Obecně platí, že legální prostředí vylučuje imigranty svými postupy a praktikami, nenabízí jim možnosti ve srovnání se světem nelegality, který reaguje pružně a rychle, neklade překážky a nabízí komplexní servisní systémy. Legální prostředí se diskredituje korupčním jednáním, které nevytváří atmosféru důvěry v legální postupy. Legální práce je autonomní, ale současně krátkodobá, nejistá a bez servisu. Platí, že legální prostředí neobsahuje vyhledávané atraktivitu a navíc se ukazuje především jako represivní. Nelegální svět vnímají imigranti jako nečistý a nezbytný.

➤ **Významný závěr č.20**

Nelegální práce se distancuje od kriminálního prostředí. Prioritou je v klidu pracovat, nebýt rušen, mít zajištěnu obživu a pokud možno v tomto stavu vydržet co nejdéle. Ve sféře nelegální práce se tak rekrutují migranti, kteří v zemi pobývají dlouhou dobu, přímo řadu let, a dovedně se sociálně ukrývají. Úmysl přicestovat za prací je oddělen od úmyslu páchání trestné činnosti. Migranti přijíždí za prací do země s dobrými úmysly.

➤ **Významný závěr č.21**

Rozlišujeme pět typů strategií migrantů. Jejich pobyt je jak dočasný, tak trvalý. Rozlišujeme následující typy: migranti bez opory, vyzrazení migranti, nesamostatní migranti, opatrní migranti a migranti gastarbeiteři. Každá skupina má svá rizika.

➤ **Významné doporučení č.1**

Zprostředkovatelé by měli být postihováni. To vyžaduje spolupráci klientů, kteří jsou odrazováni nedůvěryhodností policie a obávají se sankce za nelegální pobyt. Zprostředkovatelé využívají klienty k neúměrnému obohacení a vystavují je zátěžovým situacím a rizikům. Represe musí být zaměřena na osobu zprostředkovatele, svědčící klienti by neměli být sankcionováni.

➤ **Významné doporučení č.2**

Zájem o práci a potřeby ekonomiky poukazují na možnost legalizace zprostředkování např. formou zprostředkovatelské agentury. Nutné by bylo nastavit pravidla, která by byla zřejmá, umožňovala profit všech zúčastněných stran a obsahovala i sankce za porušování pravidel.

➤ **Významné doporučení č.3**

Jak se ukazuje, hlavní riziko spočívá v tzv. mezidobí, kdy jsou migranti vystaveni vysoce zátěžové situaci a ocitají se bez zdroje obživy. Existuje pak riziko, že budou využívat nelegitimní praktiky obživy.

➤ **Významné doporučení č.4**

Obecně jsou rizika spojena s nelegálním prostředím. Pracovní migrace není aktuálním nositelem kriminality, spíše situačně - potenciálním. Rizikem je nulová integrace migrantů, objevení se tzv. druhé generace bez statusu, dále uvádíme rizika zdravotní, zejména duševní choroby, deviantní chování, ztrátu pomoci při propadu do nelegality, ocitnutí se mimo tradiční i majoritní systém hodnot, formování radikálních tendencí apod. Je třeba věnovat pozornost dění v nelegálním prostředí a sledovat aktuální trendy.

➤ **Významné doporučení č.5**

Skupina tzv. opatrných migrantek se u nás ocitla díky ohrožení v zemi původu. Migrantky, protože pracují legálně, jsou dostupné a může se jim věnovat některá nevládní organizace a stát by se měl podílet vypsáním grantu v této oblasti. Pozornost by měla být věnována situaci v zemích původu, zejména na Ukrajině, kde absentuje sociální opora a péče poskytovaná ženám v situacích ohrožení a vynuceného odchodu z domu.

➤ **Významné doporučení č.6**

Státní úředníci by měli být s jevem obeznámeni, aby dokázali migrantům vhodně poradit a nemuseli pátrat po příčinách a souvislostech na vlastní pěst.

➤ **Hlavní závěr a hlavní doporučení:**

Zprostředkování práce je masovým jevem a běžnou součástí migrační reality. Jedná se o jev časově a prostorově podmíněný, který je vnitřně diverzifikovaný a objevuje se v různých podobách. Vyvíjí se směrem k větší profesionalizaci a na ziscích se podílí všichni participanté. Zisky a rizika jsou však rozloženy silně nerovně. Nedá se říct, že je práce imigrantů nucená. Klienti se ocitají v situacích tísně a jsou deprivováni mnoha faktory. Zprostředkování práce vysoce koreluje s nelegálním prostředím, přičemž legalita sama o sobě nenabízí migrantům mnoho příležitostí, naopak je exkluzivní.

Možností jak dostat jev pod kontrolu je zachovat zprostředkování a vytvořit jeho legální podobu, která by zachovala ziskovost všech participantů. Současně je nutné sankcionovat zprostředkovatelství jako instituci. K tomu je potřeba získat důvěru vypovídajících.

III. PODROBNÉ VÝSLEDKY A ROZBORY:

1. Zprostředkování práce

1.1. Typologie zprostředkovatelů

Z teoretické instituce klientelismu jsme adoptovali tři pojmy, které v textu používáme. Jedná se o **klienta**, v našem případě pracovníka, **zprostředkovatele**, který zajišťuje přístup k práci a **patrona**, kterým je zaměstnavatel profitující z práce migrantů.

Záměrně jsme se v textu vyhnuli přejmutí terminologie běžně užívané v reálném prostředí zprostředkování práce, která je mírně matoucí. Zde je klientem osoba zprostředkovatele, tedy nikoliv uživatel služeb, ale jejich poskytovatel. Běžně se užívá slovní obrat „pracovat na klienta“. Klient v ruském jazyce označuje zákazníka, ale také osobu návštěvníka či zajištěle styku mezi stranami. Tato dvojakost pojmu by vedla k nepřehlednosti. V citacích, zobrazených jiným typem písma než je vlastní text, však ponecháváme pro zachování autenticity užívaný pojem klient, který označuje zprostředkovatele.

Existuje mnoho **typů zprostředkovatelů**, vzájemně se prolínají, aktéři rozlišují zprostředkovatele podle náplně jejich činnosti, rozsahu poskytovaných služeb a spolehlivosti. I zprostředkovatelé jsou součástí hierarchií struktur, zaujímají různé pozice a existuje tedy i více typů zprostředkovatelů.

a) zprostředkovatel – jednotlivec či skupina v zemi původu

Zprostředkovatel se obrací na potencionální klienty a zajišťuje pro ně administrativní záležitosti. Především se jedná o zajištění víz. Klient se tak nemusí o nic starat a pouze čeká, až dokumenty obdrží a vycestuje. Klient nepotřebuje nic víc – práci už má zajištěnou jiným způsobem. Takovýto zprostředkovatel může nabízet i zprostředkování kontaktu na dalšího „kolegu“ v Česku, který má na klienta čekat. Mnohdy ale nikdo nečeká.

b) zprostředkovatelská agentura v zemi původu

Agentury, cestovní kanceláře, turistická byra působí v zemích původu. Vyznačují se tím, že nepůsobí v „ulicích“ jako ti ostatní, ale jsou pololegálními organizacemi zajišťující různě široký servis. V agentuře se projednají podrobnosti a uzavře kontrakt, na jiném místě a před započítím cesty proběhne předání balíčku dokumentů. Agentury nabízejí různé služby, především se ale jedná o legální vycestování ze země na turistické vízum.

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojtství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

c) zprostředkovatel - krajan se sociálním a kulturním kapitálem v Česku

Patří sem zprostředkovatelé, kteří využívají svých dřívějších kontaktů, znalostí, profese a známých v Česku. Příkladem je lékařka zajišťující legální práci Ukrajinek v nemocnicích. Zprostředkovatel je v českém prostředí zabydlen, dobře se vyzná a orientuje se. Na území pobývá delší dobu v řádu několika let. Právě své vědění zúročuje při propojování zájmů českých zaměstnavatelů a migrantů. Využívá sociálního kapitálu, který nabyl během svých předchozích pobytů v ČR, mnohdy ještě z dob socialismu.

d) zprostředkovatelská etnická firma v Česku

České firmy oslovují zprostředkovatelské firmy cizinců. Vyžaduje to sice nutnost pravidelného dohledu a jistou dávku tolerance ke kvalitě práce, jak poznamenává český majitel firmy, ta je ale vyvážena vysokým pracovním nasazením a nízkými náklady. Firma provádí subdodavatelskou činnost. Etnické firmy jsou legálně založenými společnostmi, které mohou vzniknout a zase zaniknout. Češi na ně přenáší rizika a z jejich pohledu si počínají naprosto legálně. Klienty byly hodnoceny pozitivně, neboť eliminují riziko vyzrazení či podvodu. Firma poskytuje garanci, že klienti nebudou kontrolováni cizineckou policií. Etnické firmy jsou solidnější než jednotliví zprostředkovatelé, u nichž nelze předvídat, jak se zachovají. Jsou také zdrojem velkých daňových úniků a zaměstnavatelem nelegálních pracovníků.

e) zprostředkovatel – kontaktér v Česku

Zprostředkování může zajistit „známý“. Tato kategorie je velmi pestrá a zahrnuje Čechy, kteří rádi vypomohou, kamarády, o již pracující příbuzné a v zemi usedlé krajany. Tento způsob je bez většinou bez nákladů a klient nic neplatí. Přesto zprostředkování obsahuje prvek závazku. Toto zprostředkování má charakter buď dopředu dojednaný nebo zcela náhodný.

f) zprostředkovatel – tipař

Tipaři jsou kategorií osob, které se objevují v azylových zařízeních – přijímacím i pobytového středisku, kde oslovují potencionální zájemce o práci. Jejich působení je efektivní, neboť se opakovaně infiltrují do prostředí zařízení. Patří k těm, kteří mají významné slovo, vlastní nějaký majetek a mezi ubytovanými velký vliv. V přijímacím středisku kontaktují ubytované a pro zvýšení efektivity následně kontakty na své zprostředkovatele předávají v prostorech vysoké koncentrace osob s cílem upoutat pozornost ostatních. Jedná se o efektivní náborovou taktiku – ostatním ukáží, např. v době odjezdu, radující se šťastlivce, „výherce v loterii“, přičemž neexistuje možnost si ověřit, jestli šťastlivci začali někde pracovat či ne.

Kdo je ten pracovní dealer? Ukázala na muže ve sportovním oblečení, stojícího opodál. Něco přes čtyřicet, dobrosrdečně vypadající muž s takovým výrazem krize středního věku. Nic nedělal, jen

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojetství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

kouřil. Mezi „lidem“ však pracovali tři jeho pomocníci, kteří rozdávali kontakty na práci. Byli bystří a tak si ode mne půjčovali tužku, protože ta jejich dopsala ...

Další taktikou je upřednostňování vlastních nabídek a eliminace všech ostatních možností. Zprostředkovatel poskytuje informační servis, v rámci něhož ovlivňuje ostatní ubytované. Dokládá to výrok jedné z osob angažujících se ve sjednávání práce, který pronesla před ostatními:

Není možné pracovat v ČR legálně.

Tipařem může být přímo zprostředkovatel, vesměs se ale jedná o náhončího ze zprostředkovatelského okolí nebo najaté ubytované žadatele o azyl. Zprostředkovatel působí regionálně v okolí střediska a „spojky“ uvnitř „vytipovávají“ žadatele. Jedná se především o práci ve větších firmách a zprostředkovatel nemusí zajišťovat klientovi kompletní servis. Stravu a ubytování má ve středisku, což snižuje náklady celé transakce. Může působit jako průvodce ubytovaných krajanů, který se vyzná a kdeco dokáže zařídit. Vzhledem k nemožnosti žadatele o azyl během prvního roku legálně pracovat, jsou žadatelé o azyl skupinou, která je pro zprostředkovatele rezervoárem snadno dostupné pracovní síly. Navíc jsou mezi žadateli přímo osoby přijíždějící do Česka s cílem nalézt práci.

Podle Adriána zprostředkovatelé pobývali v azylové proceduře:

Většinou Ukrajinci azylem a jsou z Prahy.

Zprostředkování patřilo k těmto zařízením i v minulosti, nicméně bylo spíše na úrovni drobných místních prací a příležitostných přilepšení. Zprostředkovatelé se postupně v azylových zařízeních usadili.

g) zprostředkovatel legální – Úřad práce

Někteří zájemci se usilují maximálně vyhnout nelegálnímu prostředí. Zažádají o azyl a pak čekají na uplynutí roční lhůty. Poté se obrací na Úřad práce. Strategie má své limity – délku azylového řízení, roční čekání a v neposlední řadě povahu legální práce, jejíž hledání je zdlouhavé a výsledek nejistý (krátkodobost, neprodloužení smlouvy apod.).

h) zprostředkovatel – institucionalizovaný Čech

Český institucionalizovaný zprostředkovatel se objevoval periferně. Čech málokdy působil jako zaběhnutý „institucionalizovaný“ zprostředkovatel. Když tak působil v Praze a občasné zprostředkovával na nelegálních burzách práce. Býval spíše raritou v moři jinonárodních zprostředkovatelů, ale situace se mění. Čeští zprostředkovatelé se objevují v organizacích, kde je poptávka po práci, mzdy nejsou veliké a pracuje se v noci. Jedná se především o supermarkety a nemocnice.

Nalézt si práci přímo u českého zaměstnavatele je považováno některými za výhodnější, neboť se tak ocitají mimo zprostředkovatelkou etnickou síť.

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojtství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

ch) zprostředkovatel – jednotlivec či skupina v Česku

Jedná se o zaběhnuté zprostředkovatele, kteří se pohybují v prostoru nabízení nelegální práce. Nemají založenou legální firmu, do ČR přišli vesměs na počátku 90. let. Patří sem ti, na které byl předán kontakt již v zemi původu jako součást dohody nebo ti, kteří mají své skupiny pracovníků a zajišťují plynulou obměnu pracovní síly. Pokud se jedná o skupiny, mají svá teritoria a jejich kontaktní místa jsou v místech vysokého pohybu lidí – cizinců. Jedná se o nádraží, restaurace a bary, prodejny turistického zboží a stánky. Jejich prostor není definován teritoriálním principem a neplatí, že např. Vysočany patří Ukrajincům. Jednotlivé prostory se prostupují a v nich lze nalézt „specializované“ bary či prodejny. Zprostředkovatelé uzavírají kartelové dohody.

Co se týká **hierarchie zprostředkovatelů**, příležitostně se objevuje klasifikace na zprostředkovatele a ty, kteří jsou „nad nimi“.

Jsou malé ryby. Mají nad sebou šéfy, mafiány ...

Někteří zprostředkovatele zaměstnávají tzv. semi-zprostředkovatele, kteří mají výkonnou moc. Jednají ve jménu zprostředkovatele, kontrolují klienty v práci a práci rozdělují. A tak je pro mnohé klienty zprostředkovatel anonymní persónou s křestním jménem a telefonem, který se po čase stejně odmlčí.

1.2. Kontakt se zprostředkovatelem

Před uzavřením dohody o zprostředkování předchází tzv. náborové stádium. Neexistuje jediný způsob náboru a jak jsme zjistili, ke kontaktu klienta se zprostředkovatelem dochází ve čtyřech dimenzích:

- a) teritoriální (místo kontaktu),
- b) detekční (způsob vyhledání),
- c) vztahové (vztah mezi aktéry),
- d) potenciality (budoucí kontakty).

ad a) Teritorium – místo kontaktu

Místa kontaktu lze rozlišit dvě. Místem prvotního kontaktu bývá domovina, kdy se setkává zprostředkovatel s aspirantem na práci v okolí či přímo v místě bydliště nebo setkání proběhne až na některém místě v České republice.

Místem kontaktu v zemi původu mohou být vesnice či města s potencionální poptávkou po práci (uzavření továrny a její přemístění jinam), konkrétně pak „cestovní“ kanceláře a fronty před ambasádou.

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojtství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

Před velvyslanectvím v Kyjevě stojí dlouhá řada lidí. Tak dlouhá, že vystát ji až do konce je skoro nepředstavitelné. Kolem téhle řady prochází chlapíci a nabízejí místo vepředu za poplatek 150 až 200 dolarů ....

Expert 5 popisuje situaci kontaktu v domácím prostředí, kdy zprostředkovatelé u klienta záměrně vzbudí očekávání mnohonásobného návratu investic.

V Česku musí navíc tato místa splňovat předpoklad anonymity, aby bylo eliminováno riziko vyzrazení aktérů, kteří na území pobývají nelegálně nebo nedisponují pracovním povolením. Takovýto kontakt předpokládá dodržování pravidel a zásad obou zúčastněných stran. Především se jedná o nádraží, stavby, burzy (vysočanská), restaurace a bary, diskotéky a místa kde se pohybuje více lidí. Místa kontaktu v Česku jsou definována vždy konkrétně a to na rozdíl od staveb, které je nutné obcházet. Místem kontaktu jsou také ubytovny, v kterých bydlí cizinci a ty se stávají rezervoáry informací o zprostředkovatelích. Dalším významným místem jsou tzv. burzy práce, kam docházejí cizinci. Jedna burza byla u Holešovické tržnice, nicméně kontroly Cizinecké policie vedly k ukončení provozu jedné centrální burzy a vzniku několika menších po celé Praze.

Mezi kontaktní místa rovněž patří azylová zařízení. Azylová zařízení představují místo vysoce koncentrovaného zájmu o práci, což přímo ovlivňuje skutečnost, že žadatelé o azyl nemohou v prvním roce pobytu legálně pracovat.

Všude jsou klienti – normálně požádají o azyl a pak sedí v táboře a jen říkají – nechceš práci, dobrá práce za nic ...

Ruslan reflektuje skutečnost, že dříve pracovali žadatelé o azyl jen příležitostně a na velkých stavbách se neobjevovali. Pokud pracovali, nabízeli se sami a to na drobné práce. Dnes je to podle něj jinak, v zařízeních se objevují zprostředkovatelé, kteří žadatelům o azyl práci dohazují. Zprostředkovatel může bydlet nedaleko od azylového zařízení, využít své znalosti prostředí a propojit poptávku místních firem s nabídkou práce žadatelů. Tato forma zprostředkování nabízí jednu velkou výhodu – zprostředkovateli odpadají starosti a náklady se zajištěním stravy a ubytování. Nataša popisuje kontakt s mužem, který oslovoval žadatele o azyl už v přijímacím středisku. Na podivení se tazatele Nataša zareagovala slovy:

Ano, tady v táboře. Říkal, že už je v Čechách patnáct let a má kontakty a pracuje pro jiné lidi a teď je zde na azylu a hledá pracovníky. ...

Existuje také varianta, kdy klient získá informace o zprostředkovateli, který vše zajišťuje až v Česku, vše se jen rámcově předjedná a vydá se za ním. Stává se, že pak po příchodu zůstává na holičkách, neboť svého zprostředkovatele nenalezl.

Pro v Česku již pobývajících cizince je samozřejmě zdrojem kontaktu vlastní etnická síť. Přestože se klienti od svých krajanů výrazně distancují a mají se před nimi na pozoru, využívají známé k tomu, aby svého zprostředkovatele našli. Známí jsou zdrojem informace, kde se v dané chvíli zprostředkovatel pohybuje. Někteří zprostředkovatelé jsou dostupní

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojtství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

pouze po telefonu (arménská komunita). Po telefonu jsou také udíleny úkoly, přidělována práce a oznamováno místo, kde se má klient hlásit.

Zprostředkovatel v Česku kontaktuje klienta buď přímo nebo prostřednictvím dalších osob jemu blízkých. Pokud nepatří k těm zprostředkovatelům, kteří se snaží klienty podvést, tak je jeho zprostředkování nárazové. Začíná v okamžiku, kdy se objevila zakázka ze strany české firmy.

ad b) Detekce – způsob vyhledání

Aby vůbec ke kontaktu došlo, musí se aktéři v prostoru nalézt. Detekce rozlišuje vyhledávání zprostředkovatele klientem a naopak klienta zprostředkovatelem.

V případě cíleného vyhledání klientem informace o zprostředkovateli dorazí prostřednictvím sociálních sítí, které tvoří sousedé, přátelé, blízcí či vzdálení rodinní příslušníci. Na informace těchto sítí se řada klientů spoléhá a teprve později zjistí, že nebyly tak hodnověrné jak původně předpokládali. Prostřednictvím sítí se také dozvídají o existenci zprostředkovatelských agentur, které sídlí ve velkých městech.

Nalezení zprostředkovatele vyžaduje sociální a kulturní dovednost. Jedná se o schopnost rozpoznat zprostředkovatele v místě plném lidí a identifikovat ho na základě některých znaků a specifického vědění.

Další možná cesta ke klientovi vedla přes stavby. Tam dojdete a pozorujete, jestli tam někdo dělá v civilu, jakože nemá montérky. Potom je jistota, že to není Čech. K tomu zajdete a požádáte jej o kontakt na klienta a máte vyhráno.

Zprostředkovatelé se snaží kontaktovat své klienty osobně nebo informačními kampaněmi. Osobně přijíždí na vesnice, kde oslovují aspirující klienty přímo v jejich domě nebo pořádají informační schůzky, kam sežvou všechny „muže z vesnice“.

Někdy probíhá nábor už na vesnicích, přijedou tam zprostředkovatelé, sejdou se s chlapama a nabídnou jim práci.

Osobně také vyčkávají v prostorech, kde se potenciální klienti pohybují. Expert 4 identifikuje místo kontaktu v Praze:

... Ale je nějaké nádraží v Praze, kam chodí shánět práci. Autobusové. A tam přijíždějí ty autobusy, Florenc, o tom se hodně zmiňují.

Expert Florenc považují za místo, kde se prolíná mnoho prvků. Na sloupech jsou vylepené lístky s kontaktními telefonními čísly, zde se mísí přicházející a odcházející cizinci. Přicházející mohou být nabráni a odcházející zase oloupeni.

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojtství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

V případě Vietnamských zájemců o práci je kontaktním místem tržnice. Sem přichází poté, co jsou „vysazeni z kamionu“. Osloví své krajany a obdrží instrukce k dalšímu postupu. Tržnice má tu výhodu, že nabízí možnost obživy a přežití po strastiplné cestě, také je místem, kde se adept na práci doptá a snadno se dorozumí. Často bývají kontaktováni doma, ale zprostředkovatelé jsou jen náhončími převáděči a součástí dohody je pouze přeprava, nikoliv práce.

Jeden expert se zmiňuje o takzvaném „systému vstřícného člověka“. Detekce probíhá tak, že se zprostředkovatel pohybuje a vyhledává lidi, kteří jsou v nouzi, nebo se na něho obrátí. Situace nouze, ve které se jedinec ocitnul, ale sama o sobě nestačí. Jedinec musí být pro zprostředkovatele atraktivní. Za atraktivní kategorii osob jsou považovány mladší ženy a to bez ohledu na rodinnou situaci. Druhou kategorií jsou osoby, které vlastní majetek, který dají do zástavy.

Etnické firmy působící v Česku si zajišťují nábor vlastními silami. Jejich zprostředkovatelé kontaktují klienty v zemi původu s nabídkou konkrétní práce.

Anonymním způsobem, který je ale efektivní, je inzerce v novinách a kanceláře poskytující zprostředkovatelské služby podle vzoru turistických kanceláří. Inzerce je pro neobeznámené velkým lákadlem, jak potvrzuje Vasil:

Existuje spousta inzerátů – hlavně na Ukrajině, ale i u nás. Třeba moje kamarádka jednou, když jsem se odtud poprvé vrátil, řkala svému muži – hele, jeď do Čech, budeš mít strašně moc prachů. V tom inzerátu psali, že vyděláš patnáct tisíc korun za měsíc a strava a ubytování zajištěno. Rozmluvil jsem jí to, protože jsem věděl, že to jsou kecy ....

V Česku je možné na telefonní čísla uvedená v inzerátech zavolat. Vasil to zkoušel, nicméně nabízenou práci nepřijal. Mužský hlas patřil zprostředkovateli, který sice nabízel kompletní servis, ale současně byly slibované služby zpoplatněny. Inzeráty otištěné v ANNOUNCE lze rozdělit do tří skupin. První skupinu tvoří inzeráty, kdy jsou klienti hledáni pro jisté druhy práce:

- *Přijmeme ženy na balení potravin z Ukrajiny, LTV, BEL, LOT či Slovenska s platným povolením k pobytu. Pracovní povolení vyřídíme, ihned, úkolová mzda, slušné výdělky. Tel.:*
- *Ženy na úklid přijmeme státní příslušnice Ukrajiny a Ruska na úklid v centru Prahy. Tel.:*

Na opačném pólu nalezneme muže a ženy, kteří se hlásí ke své státní příslušnosti a nabízejí se na trhu práce. Většinou uvádí tři základní charakteristiky – své dovednosti, věk a legální pobyt. Jedná se o jednotlivce nebo celé pracovní skupiny:

- *Jsem 40letá Ukrajinka a hledám práci jako pomocná síla v kuchyni. Zaručuji pracovitost, rychlost a čestnost. Děkuji za vaše nabídky, vízum mám. Tel.:*
- *Šikovná Ukrajinka s povolením k pobytu, 28 let, hledá práci na úklid, výpomoc v rodině, v restauraci apod. Tel.:*

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojtství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

- *Žena z Ukrajiny, žijící 8. rokem v Praze hledá práci. Pracovala jsem jako prodavačka v lahůdkách, potravinách, také kuchařka v thajské restauraci. Legální pobyt v ČR, dobrý ČJ. Je možno na doporučení, díky za nabídky. Tel.:*
- *Je mi 24 let, jsem Ukrajinec. Přijmu jakoukoliv práci. Jsem manuálně zručný a spolehlivý. Abs. ekonom. školy, ř. p. B, Viktor. Tel.:*
- *Pracovníci z Ukrajiny hledají práci v oboru: svářeč, zedník, truhlář a pomocný dělník. Tel:*

Zprostředkovatelské „cestovní“ kanceláře dovedně využívají taktiku dvojího kontaktu. V kanceláři proběhne prvotní kontakt, úhrada a předání dokumentů potřebných pro legální vstup do ČR se uskuteční mimo kancelář na veřejném místě. Tanji bylo úplně jedno, jestli bylo počínání firmy legální či ne:

Moc jsem se tím nezabývala. Hlavně že jsem dostala vízum.

Nataša zaplatila první část za zprostředkování víz v kanceláři a další pak na nádraží, kam přišla žena, které zaplatila a předala pas.

Je to soukromá organizace. No na ně si nebudeš nikdy stěžovat a nic chtít, protože tam je vše koupené ...

ad c) Typ vztahu mezi aktéry

Z hlediska typu vztahu se rozlišuje ve zprostředkování vztah osobní a anonymní. Osobní vztah, tj. dobrá znalost zprostředkovatele, je zárukou získání práce a splnění slibů. V těchto případech je zprostředkovatelem někdo „odvedle“ – například soused nebo z vedlejší vesnice. Někteří neváhají této záruky hodnověrnosti využít ve svůj prospěch a využít služeb pouze pro vycestování a provizorní začátky v ČR. Je to možné, neboť riziko sankcí ze strany zprostředkovatele je malé, brání mu tradiční silně zakořeněné sociální vztahy v místě bydliště.

Po příjezdu jsem se ale rozhodl, že pro něj pracovat nechci a odešel jsem jinam .... Byl sice našťavaný, ale co mohl dělat?

Zprostředkovatelé se v okamžiku kontaktu stylizují do role „kamarádů“, kteří nabízejí klientovi možnost vycestování ze země nebo komplexní servis s prací. Známi hrají významnou roli při nalezení zprostředkovatele. Tyto sociální sítě jsou poměrně rozsáhlé, což ilustruje případ Angeliky, která svého zprostředkovatele našla tak, že její kamarádka měla známou a přítel známé zprostředkovatele odněkud znal ...

Etnické firmy pořádají přímý nábor v zemích původu a těží z bezprostředního kontaktu. Naši konverzační partneři je označovali jako turistické. Mají šanci se něco o klientovi dozvědět v jeho přirozeném prostředí a tím eliminovat rizika plynoucí z jeho chování. Tím, že ví kde bydlí a odkud pochází, je klient pro firmu dohledatelný v případě potřeby. Pro klienty je to rovněž výhodné, neboť jedou do ČR a „vědí, kde budou pracovat“.

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojetství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

Anonymní zprostředkovatel oslovuje klienty prostřednictvím druhých (osoby v kanceláři, před velvyslanectvím, na nádražích) osob nebo inzercí v tisku. Přestože je to riskantní, nezbytnost rozhodnutí v kombinaci s naivními očekáváními a přísliby velkých výdělků vede klienty k využití těchto služeb. Moment kontaktu v sobě mívá zakomponován prvek nátlaku.

Nejhorší je, že před tou ambasádou stojí ti klienti, ti Ukrajinci, kteří ji tam nepustí a říkají, že tobě to stejně ti úředníci neudělají, protože nemáš ty potřebné papíry. Dej mi peníze a já ti to zařídím ... (expert).

ad d) Potencialita

Kontakty je třeba pěstovat a udržovat si je. Sezónní povaha práce vede k frekventovaným ztrátám práce, fluktuaci, a je nutné co nejrychleji překlenout období, kdy jsou utráceny vydělané úspory nebo je ohrožena existence klienta. Kontakty jsou potenciální je dobré je mít usazené kdesi v budoucnosti a v případě potřeby je aktivovat a využít. Je dobré dbát u kontaktů na dobrou pověst a neodcházet od zprostředkovatele konfliktním způsobem, ale po vzájemně respektované dohodě. Ostatní kontakty jsou totiž citlivé na pověst klienta a v rámci minimalizace rizik exkludují nositele jakéhokoliv druhu ohrožení. Např. alkoholiky, lenochy, rváče apod. Jak se zdá, mechanismus působí vnitřní disciplinací a reguluje konflikty a spory. V tomto směru produkuje uvnitř atmosféru disciplíny a nutnosti dodržování pravidel.

Naopak Vasil se raději vyhýbá všem potenciálním kontaktům. Omezil proto návštěvy míst, kde se vyskytují cizinci a krajané. Vymezil si úzký okruh lidí, s kterými se stýká, ostatní eliminuje.

1.3. Uzavření kontraktu a vznik závazků

Po kontaktu dojde či nedojde k uzavření kontraktu. Uzavření kontraktu je okamžikem vzniku závazku, který je oboustranný. Kontrakt není uzavírán písemnou formou, pouze ústní. Provází ho předání finanční hotovosti do rukou zprostředkovatele. Zaplacením je dohoda stvrzena a od tohoto okamžiku závazky vstupují v platnost.

Uzavření dohody vyžaduje souhlas obou stran. V některých případech klienti během vyjednávání **kontrakt odmítnou**. Odmítnutí má dvojí charakter. Jedná se o odmítnutí z principu nebo odmítnutí pro nevýhodné podmínky.

Odmítnutí z principu pramení z obav spojených se zprostředkovateli, s kterými je lepší „nic nemít“. Zprostředkovatel je v tomto případě vnímán za nedůvěryhodnou osobu, která využívá a zneužívá lidi. Dalším zdrojem je obrana ega, kdy příčinou odmítnutí kontraktu je víra ve vlastní schopnosti a obratnost práci najít bez toho, aby vznikly zatěžující závazky.

Zprostředkovatel je tady pro ty, kteří... *nejsou schopní se o sebe postarat*.

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojtství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

Někteří klienti odmítnou kontrakt, neboť s sebou nese nevýhodné podmínky. Nevýhodou je vznik samotného závazku, kdy klient ztrácí možnost ovlivňovat výběr práce. Zprostředkovatel rozhoduje o náplni práce a tím olupuje klienta o možnost manévrovat a hledat si hodnotnější a kvalitnější práci.

Lepší práci jsme měl, když jsem si ji sám našel, ale to byl tak jeden případ z desíti ....

Za nevýhodné podmínky jsou považovány vysoké náklady a způsob vyplácení, které zajišťuje zprostředkovatel. Ten rozhoduje o množství vyplácených finančních prostředků a také o periodicitě, kterou stanovuje (tzv. zálohy). Samostatnost znamená vyšší výdělků, neboť se z hodinové mzdy nikomu nic neodvádí.

Na odmítnutí vzniku kontraktu se také podílí dřívější zkušenost, kdy byli klienti podvedeni. Zkušení klienti, kteří už mnohým prošli a vystřídali mnoho zprostředkovatelů, ke kontraktu přistupují obezřetně. Disponují zkušenostním kapitálem, který je varuje. Nabídku poměřují s realitou a v případě, že je nabídka podezřelá a obsahuje riziko nedodržení závazku, na dohodu nepřistupují.

Člověk pozná, kdy kecají. To vidíš, co ti slibují ...

Kontrakt odmítají také ti, kteří mají v Česku známé. Mají totiž k dispozici jiné přístupové kanály, které využívají ve svůj prospěch. Přestože je tato kategorie významných druhých osob poměrně pestrá, jedná se zejména o legálně pobývajících krajany (provdaná kamarádka), české přátele (vymezení jako pomocníci a poradci, kamarádi ze studií) nebo příbuzní (bratranec, sestra, otec).

Závazky aktérů jsou různé. Odmítnutí kontraktu vyžaduje notnou dávku sebedůvěry, kterou řada migrantů v neznámém prostředí nemá. Ti pak na **dohodu přistoupí**.

Jak je možné, že přes pouhou artikulaci a obtížnou vymahatelnost jsou závazky, pokud opomeneme případy podvedených klientů, dodržovány? Obě strany jsou k trvání vztahu motivovány. Vzájemnost spočívá v rovnováze nabídky a poptávky, přičemž vše podtrhuje společné riziko pro obě strany závazku. Tím je problémová situace, která může vést k vyzrazení a upoutání pozornosti ze strany legálního světa. Může přijít sankce v podobě vyhoštění ze země a tedy odříznutí od svých zdrojů obživy, což je existenční záležitost. Podmínkou kontraktu je udržení jisté míry bezpečí, kterou dosahují obě strany minimalizací rizik odhalení a maximalizací sociálního ukrytí.

Z pohledu závazků lze rozlišit závazky pro jednotlivé strany. **Závazky zprostředkovatelů** jsou dvojího druhu. Jedná se o:

- a) zajištění přepravy do ČR s příslibem předání kontaktu na lokálního zprostředkovatele,
- b) zajištění komplexního servisu.

Zajištění přepravy obsahuje zajištění víz, pracovního povolení nebo živnostenského oprávnění. Bývá spojeno s příslibem předání kontaktu na zprostředkovatele v ČR, který se dál klienta ujme a „postará se“. Tyto kontakty jsou předávány na poslední chvíli před odjezdem. Klienti získávají telefonní čísla, adresy kontaktních míst nebo příslib, že na nádraží je bude lokální zprostředkovatel v době příjezdu čekat. Tento způsob se obvykle využívá pro vycestování ze země původu a jeho součástí je také nabídka zprostředkování legálního zaměstnání.

Někteří klienti preferují zajištění komplexního servisu. Za ten sice draze zaplatí, ale současně se nemusí o nic starat. V ceně služby je cesta do ČR (autobusem, mikrobusem, letadlem), zajištění práce a ubytování. Zprostředkovatel své klienty víceméně pravidelně vyplácí. Objevuje se také jakýsi nadstandard, jehož součástí je i půjčování peněz, každodenní doprava na vzdálenější pracoviště, dokonce i jakési životní pojištění pro případ vážného úrazu či úmrtí. Z měsíčního platu je strhávána pojistná částka.

Když se jeden chlap na stavbě zabil, dostala jeho rodina na Ukrajině 10 000 dolarů, Forda a zaplatil pohřeb a převoz těla domů na Ukrajinu.

K servisu patří zajišťování práce a styk s českým zaměstnavatelem. O tomto styku a dojednáních mezi zprostředkovatelem a českým zaměstnavatelem nemají pracovníci ponětí. Jedna ze zprostředkovelek v Česku objíždí nemocnice a dopředu se s nimi dohodne a připraví pracovní smlouvy, které pak klientky podepíší. Předává jim „celý balíček dokumentů“.

Servis patří mezi klíčové kategorie, prostřednictvím komplexního zajištění služeb je hodnocena osoba zprostředkovatele a kvalita pobytu v ČR. „Dobrý“ a hodnověrný zprostředkovatel se dokáže o své ovečky postarat a zajišťuje jim komplexnější zabydlení se v prostoru, vesměs ve skulinách nelegality. Servis také souvisí s pocitem jistoty a zabezpečení. Někteří zprostředkovatelé vlastní celé ubytovny.

Klienti se zavazují k tomu, že budou pracovat ve stanoveném rozsahu a podle instrukcí. Dále, že budou do práce docházet a nebudou konzumovat návykové látky. Také nesmí svých nevhodným chováním upoutávat pozornost, konflikty jsou považovány za nevhodné. Nevhodný přístup je sankcionován ukončením kontraktu. Stěpan k tomu říká:

Nesměl jsme být užralý a musel jsem pracovat. Kdo nepracoval nebo se motal, tak o práci přišel, mohlo se stát, že ji pak hůře sháněl.

Jak vidíme, sankcionováno je chování, které ohrožuje výkon práce a také chování vedoucí ke zviditelnění jednotlivých aktérů.

Klient se může zavázat, že v prvních měsících bude pracovat bez nároku na odměnu. Musí splatit náklady zprostředkovatele. Pokud musí peníze zasílat zpět domů a tam živit rodinné příslušníky, je tento závazek zničující. Může se stát, že se klient ocitá v existenčním ohrožení a to v případě, kdy si ještě musí zvlášť hradit stravu či ubytování. Klient se zavazuje zprostředkovateli z platu odvádět různé kauce, pojistky a zálohy.

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojetství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

Další závazek pramení z nutnosti podávat kvalitní pracovní výkony, což předpokládá dobrou fyzickou kondici. Být zdravým znamená být prospěšným a funkčním. Výkony jsou zprostředkovatelem kontrolovány.

Přinesou tu výplatu a zkontrolují, jestli v té práci jsou. Jestli ji není třeba nahradit druhou (expert).

Vyžadována je míra osobní poslušnosti a disciplíny. Pokud má vztah fungovat o něco déle než dočasně, disciplinují se obě strany dohody.

Součástí závazku je také dohoda ohledně výše příjmů. Finanční hotovostí se budeme věnovat v kapitole o životních podmínkách. Nicméně jako **médium úhrady** slouží výhradně peníze. Klienti peníze vyžadují a zprostředkovatelé je vyplácejí. Vyplácení peněz je součástí vztahu a vše je v pořádku, pokud zprostředkovatel „normálně“ platí. Normálně znamená v dohodnuté výši a pravidelně. Místo výplaty je buď totožné s místem práce nebo v případě zprostředkovatele, který má své klienty rozptýlené na určeném místě např. u banky.

... protože jsme přijížděly na Tredius v Praze, kam jsme přijížděly ráno do Slavičnaju (Slovanské) banky, aby nám dal nějakou zálohu.

Zprostředkovatel při předání peněz vyčíslí cenu práce, obdobně jako vrchní při platbě v restauraci. Vede si přehled o odpracovaných hodinách a ty znásobí dohodnutou hodinovou mzdou. Společně s penězi pak předloží „fakturu“, aby bylo klientovi zřejmé, jak k výši mzdy došel. Peníze jsou vypláceny buď jako „výplata“ nebo jako „záloha“. Slovo záloha používají někteří klienti pro případ, kdy jim zprostředkovatel nevyplatil celou výplatu a dal jim jen část s tím, že zbytek doplatí, neboť právě nemá peníze. Výplaty a zálohy jsou víceméně pravidelné. Jsou ale případy, kdy je finanční obnos předán až po několika odpracovaných měsících. Peníze jsou vypláceny hotově.

Peníze jsou výhradním médiem úhrady, při náboru i při vyplácení mezd se platí tzv. na ruku. Výjimkou jsou ti, kteří ručí svým majetkem v zemi původu a u zprostředkovatele se zadlužili. Pokud se jim nepodaří vyplatit, mohou přijít o to co nejcennější co mají – domov, často totiž ručí svým bytem.

1.4. Nedodržení dohody

Kontrakt je pouze ústní, přesto je závazný. Není nikde zaznamenán a limitem existence oboustranných závazků je jednání, v kterém si vzájemně partnerské strany potvrzují existenci kontraktu. Pokud jsou dodržovány závazky oběma stranami, je vše v pořádku. Přesto kontrakt obsahuje nejistotu, neboť ukončení závazku je příliš rychlé. Tyto situace znají jak klienti, tak i zprostředkovatelé. Jsou zdrojem vzájemných averzí a také taktik, jak se s takovými situacemi vyrovnat.

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojtství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

Dokážeme rozlišit tři situace:

- a) výpověď klientem,
- b) zběhnutí zprostředkovatele,
- c) výmluvy zprostředkovatele

Výpověď označujeme situaci, kdy se klient rozhodne opustit z různých důvodů svého zprostředkovatele. Zběhnutí zprostředkovatele je úniková taktika zprostředkovatele, který před termínem vyplacení svých klientů uteče a tím se obohatí.

Výpověď dává klient, který zprostředkovatele využil k tomu, aby se dostal do ČR, po příjezdu se stabilizoval, následně zorientoval na trhu nelegální práce a vydal se za lepší nabídkou. Klient se řídí racionálními principy trhu.

Výpověď dávají klienti, kteří se dokáží spolehnout na své síly a mají notnou dávku sebedůvěry. Naopak jsou klienti, kteří si jsou vědomi těsnosti vztahu, nicméně si nedokáží po „vymanění se“ představit, že by si sami práci našli.

Za legitimní důvod výpovědi se považuje náznak nesolidnosti nebo nesolventnosti zprostředkovatele. Závazek se vyčerpá ve chvíli, kdy si pracovníci uvědomí, jak moc je pro ně svazek nevýhodný.

Zprostředkovatel na výpověď může **zareagovat** podrážděně a klienti opakovaně zdůrazňují, že odchod po dobrém je lepší. Eliminují tak dvě hrozby. První je riziko fyzického napadení, druhé je rozšíření pověsti problémového pracovníka, což by mohlo ztížit hledání další práce a narušit kontinuitu pracovní kariéry v Česku. Pro zprostředkovatele znamená výpověď ztrátu již zaběhnutého zdroje příjmů, proto se nelze divit, že je „naštvaný“.

Zprostředkovatelé také legitimují své snahy bránit klientům v odchodu. Argumentují, že odchodem klienti zvyšují riziko vyzrazení a ohrožení celého obchodu. Mezi klienty jsou rozšířené také příběhy o odešlých pracovnících, které v zápětí *čistě náhodou* zkontrolovala a internovala policie. Přestože nerozlišíme, zda se tyto věci stávají či ne, ale v pozadí registrujeme silnou tendenci legitimizovat setrvání pracovníků u zprostředkovatele. K legitimizaci poslušnosti zprostředkovatele také slouží šíření strachu ze msty.

Špatné zdraví či úraz jsou považovány za imanentní porušení dohody a jedná se o handicap, jehož příčinou je pracovník, nikoliv okolnosti.

Pokud zprostředkovatel nevyplatil peníze a **zběhnul**, klientovi nezbývá nic jiného, než hledat jiného zprostředkovatele. Zprostředkovatelé vytváří na klienty tlak a pokud je chtějí podvést, záměrně klienta uvedou do zátěžové situace, kdy se musí rychle rozhodnout. Klient tak musí hodně slevit jen proto, aby dosáhnul svého vysněného cíle. Jako příklad uvádíme situaci vyvolanou na letišti chvíli před odletem:

Stává se, že člověk zaplatí klientovi za pracovní vízum a letenku několik tisíc dolarů a když čeká na letišti, dostane jen turistické na patnáct. Za hodinu mu letí letadlo. Může letět s vědomím rizika, nebo přijít o investované peníze.

Tento případ poukazuje na frekventovaný druh podvodu spočívající v příslibení zajištění pracovního víza, přičemž před odjezdem se víza mění v krátkodobá turistická. Klienti pak končí buď v nelegální sféře nebo se „legalizují“ prostřednictvím žádosti o azyl. Tento jev vypovídá ještě o dalším podstatném znaku příchozí migrace. Ta chce být migrací solidní, která neporušuje zákony hostitelské země. Bohužel ne vlastní vinou se pak ocitají po vypršení platnosti víza v situaci provinilců, kteří nemají na výběr.

Zprostředkovatelé se vytrácí na začátku měsíce, kdy se má za práci platit. Podvedení klienti se doptávají českého zaměstnavatele, nicméně ten se ve věci nijak neangažuje s poukazem na skutečnost, že je to věc vztahu „mezi nimi“. Stěpan ale vyjadřuje své podezření na rozsáhlejší komplot:

Že je klient domluvený s tím Čechem, ale co měli oni dělat ...

V extrémním případě přišel klient o peníze za půl roku práce. Celkem to postihlo s Valerijem dalších dvacet pracovníků.

Za zběhnutí zprostředkovatele považujeme také situaci, kdy se zprostředkovatel zbaví zdroje svého příjmu. Nedisciplinovaní, kritičtí či plnění závazků se dožadující klienti jsou vydáni do rukou policie. Zprostředkovatel se oznámením nelegálních pracovníků elegantně zbaví.

Snahy zbavit se klientů se objevují v různých podobách. Kromě jejich vydání do trestajícího legálního světa je uplatňovaná praktika dání výpovědi zprostředkovatelem. Může jít o záminku např. nepoctivost pracovníka nebo skutečný důvod např. jeho onemocnění. Někteří zprostředkovatelé fluktuaci vyvolávají cíleně a podporují, neboť tím získávají novou disciplinovanou a ochotnou pracovní sílu.

Někteří klienti se také domnívají, že existuje efektivní způsob, jakým se jich dokáže klient zbavit. Ze vztahu se „**vymluví**“. Zavolá cizineckou policii a nechá je zkontrolovat a následuje internace v záchytném zařízení. Výmluvou je pak odvolávání se na nešťastnou náhodu. Jiným klientům je podezřelé tvrzení zprostředkovatele, že od českého zaměstnavatele nedostal zaplacen.

Klidně řekne, že mu firma nezaplatila a co já můžu dělat?

Za výmluvu lze považovat i běžnou situaci, kdy jsou klienti předáváni z rukou zprostředkovatele ze země původu do rukou lokálního zprostředkovatele v Česku. Ten má čekat při příjezdu klientů, ale bohužel po hodinových čekáních se nedostavuje nikdo.

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojtství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

Nenaplněné závazky však postihují aktéry už přímo v zemi původu, mnohdy je přímo existenčně ohroží. Přísliby víz do USA, Španělska, Itálie a jiných zemí vedou aktéry k prodeji svých majetků nebo majetku příbuzných.

Na vízum jsme čekali rok a ta ženská nám nedala ani vízum, ani peníze. Byli jsme bez bytu a bez peněz. A to je vše (následuje Natašin smích) ...

Nicméně jak naše konverzační partnerky uvedly, ani tato zkušenost je nedokázala odradit od cesty do Česka, kde byly podvedeny opětovně.

Zprostředkovatelé klienta uvedou do situace, kdy mu slíbí něco na další „štaci“, ale tam obvykle nic a nikdo nečeká. Podle Radany se výmluvní zprostředkovatelé chovají vychytrale. Využijí klienta a pak se mu obrátě vyhnou.

Zprostředkovatelé vybaví své klienty balíčkem potenciálních nástrah. Padělané doklady, zvací dopisy, pojištění, pozměněné cestovní doklady se při odhalení mění v překážky, které klienta vrací zpět a zprostředkovatel se vymluví na prvek nešťastné náhody.

A ty si ani neuvědomíš, že tě napálili a oklamali, jsou takoví, normální lidé. Je jich hodně.

1.5. Zdroje stability a kontinuity zprostředkování

Stabilitu a řád zajišťuje kombinace mechanismu vylučování a racionální volby. Klienti vyhledávají ty dobré zprostředkovatele, kteří jsou spolehliví. Zde je ústřední *dobrá pověst* zprostředkovatele. Jedno ze zásadních zjištění je **identifikace mechanismu vnitřní selekce**, který působí v čase a postupně vyvolává dvojí tlak. Vylučuje zprostředkovatele, kteří nejsou spolehliví a neposkytují kvalitní servis. Zcela na okraji se ocitají podvodní zprostředkovatelé, kteří mzdy nevyplatí a zmizí. Sami se tím dostávají z kola ven a oddělují se od svých zdrojů obživy. Český trh nelegální práce má také své limity (Vietnamci dávají najevo nově příchodím, že je trh nasycen). Zisk podvodných zprostředkovatelů je jednorázový, nyní si dovolíme interpretovat toto zjištění. Zřejmě se zde projevuje vliv zahuštění sociálních sítí, v kterých se informace šíří rychle, přičemž spolupůsobí frekventovaný styk s domovinou. Např. Ukrajinci nejsou v Česku separováni od své domoviny, jak by se na první pohled mohlo zdát. Jistá skupina pendluje, vrací se do své domoviny a stává zdrojem korektních a konkrétních informací, které korigují inzeráty vyvolávaná neúměrná očekávání. Pravdou je, že pokud by podváděla většina, systém se záhy vyčerpá a zhroutí. Zprostředkovatelé potřebují kladné reference, pokud chtějí trvale prosperovat.

Anatolij reflektuje měnící se instituci zprostředkování, když poukazuje na možnost dovolání se spravedlnosti proti podvodnému jednání, které klienta poškodilo. Sice musí klient disponovat jistou mírou sociálního a materiálního kapitálu, ale pak je možné se obrátit na osoby, které jsou v hierarchii nad zprostředkovateli výše:

Ti zařídí, že klient nevyplacenou dlužnou mzdu zaplatí, i za cenu výhružek a snad i násilí.

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojetství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

„Poctivost“ se vyplácí více a přináší trvalejší zdroje příjmu, na což zprostředkovatelé časem přišli. Preferují jistotu, zorientovali se v prostředí a jak se zdá, řídí se heslem, proč uplácet všechny, když stačí jen některé. Zprostředkovatelé se profesionalizují, což provází fenomén zakládání firem. Jejich etnický základ je znakem kladení důrazu na posílení důvěry a spolehlivosti uvnitř firmy. Uvnitř těchto firem se instituce proměňuje v souvislosti se zrodem firemní kultury. Podle Gevorga se uvnitř „nekupčí“ s pracovní silou a objevuje se prostor ke korektnosti a dohodě. Etnický základ je pojistkou před neočekávanými tahy aktérů, kterých je ve firmě více – nejedná se už jen o jednoho hráče v poli.

Jeden z expertů se ztotožňuje s neukrajinským migrantem v názoru na roli etnicity ve vztahu k důvěře. Kavkazané se podvodům vyhýbají, nicméně se stávají oběťmi podvodu ze strany Ukrajinců. Ukrajinci jsou zase v hodnocení považováni za jediné etnikum, kde „Ukrajinci podvádějí Ukrajinky“.

Současně se zdá, že i klienti nehledí na množství vydělaných peněz a rádi si za posílení svých jistot připlatí. Z tohoto racionálního smýšlení profitují všechny pojišťovny. Jak se jeden klient vyjádřil, je vždy dobré „znát prostředí, do kterého jde“.

Zprostředkovatelé dokáží své závazky plnit i po čase. V případě, že jsou klienti zadrženi policií a umístěni do Zařízení pro zajištění cizinců, strašáka všech nelegálních migrantů, lze se k závazku přihlásit.

... tak zajel za klientem a ten mu vyplatil ty jeho dlužné peníze.

Dokážeme rozlišit **fáze vývoje zprostředkovatelské instituce**. Počáteční množství izolovaných zprostředkovatelů znamenalo nepřehledný prostor pro klienty, kteří se ocitali v odlišných situacích a různých podmínkách. Po pokusech otevřít jisté segmenty legalizace pobytu a povolení se ukázalo, že méně nákladné je využití výhod, které nabízí nelegální prostředí. Legální prostředí samo o sobě působí exkluzivně. Klienti i zprostředkovatelé zjistili, že je výnosnější působit ve stabilnějším a bezpečnějším prostředí. Tím se eliminují rizika plynoucí z nestálosti ústní povahy kontraktu o zprostředkování. Nároky na zajištění potřebného servisu stoupají. Zprostředkovatel musí být dobrým organizátorem a koordinovat řadu činností. Je současně ubytovatelem, jednatelem, zaměstnavatelem, pojišťovnou, pracovním úřadem ... Podvodní zprostředkovatelé se sami separují od zdrojů své obživy a klesá pravděpodobnost, že by své jednání mohli úspěšně opakovat. Zprostředkovatelé se v poslední době profesionalizují a zakládají etnické firmy, které se stávají výhodnými subdodavateli českých firem. Samozřejmě, že se jedná jen o rámcový vývoj, přechody mezi fázemi jsou povlnné. Trh nelegální práce se stratifikuje a vedle výnosnějších stavebních prací se objevují práce typicky ženské, kde konkurence tlačí mzdy směrem dolů. Pro tyto práce je typická krátkodobost, rozptýl v prostoru a tím i anonymita klientů (hovoří se o tzv. fuškách). Podvodné zprostředkovatelství stále nachází své zdroje, byť už jen v odlehlých chudých vesnicích Vietnamu či Ukrajiny. Naším cílem není vzbudit dojem, že se instituce zprostředkování vyvíjí a bude vyvíjet pozitivním směrem. Působících faktorů může být více, např. nelze odhadnout dopady chystaných legislativních změn v oblasti pobytu cizinců na území ČR.

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojtství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

Na místě je ptát se po zdrojích stability zprostředkovatelské instituce. Živí ji dva zdroje – prvním je povaha vztahu „pána a raba“, druhá pak existence instituce v příznivě nakloněném českém prostředí. Instituce zprostředkování přináší zisk všem zúčastněným stranám, přestože je zisk nerovnoměrný a někdy se zvrátí v pravý opak. Aktéři si otázku po smyslu a existenci instituce nekladou. Výjimkou byl jeden z expertů, který zdroje instituce přehledně sumarizoval:

Aby ten systém mohl fungovat, tak na tom musí do jisté míry profitovat všichni. I když to zní vražedně. Státní orgány mají své neoficiální příjmy, v podobě různých úplatků nebo spropitných, kontrolní orgány mají totéž, zaměstnavatel má levnou a poměrně kvalitní práci a malou odpovědnost za pracovní sílu, které se může hned zbavit, no a ten člověk, pokud mu to vyjde, něco vydělá a přiveze si pár korun domů, tak je taky rád, protože tím se splnil ten jeho účel. Problém je v tom, že systém vyhovuje do určité míry všem, byť ta nerovnost toho profitu je taková zřejmá a drastická.

1.6. Teritoriální kategorizace zprostředkování

Instituce zprostředkování se co do obsahu a rozsahu liší podle jednotlivých etnik, kterými je zajišťována. Pokud přijmeme za rozlišovací kritérium teritorium původu a národní příslušnost, tak dokážeme rozlišit následující typy zprostředkování:

- a) ukrajinský
- b) kavkazský
- c) ukrajinsko – kavkazský
- d) ukrajinsko – východoevropský
- e) vietnamský.

Hlavní zprostředkovatelskou institucí je ukrajinská. Je nejrozsáhlejší, nejrozšířenější a nejvíce riziková. Vymezuje se vůči ní Kavkazská, přičemž se sama považuje za méně rizikovou a uplatňuje vysokou míru etnické sounáležitosti. Náš text se zaměřil především na popis instituce v prvních čtyřech kategoriích, která má společné základní charakteristiky. Proto pokládáme za nutné se zmínit o zprostředkování práce uvnitř Vietnamské komunity a to ve srovnání s ostatními typy. Kategorie vietnamských zprostředkovatelů se nazývá trefně „služby“.

Vietnamská instituce zprostředkování je odlišná těchto bodech:

- Zprostředkování je rituálem přijetí do komunity.
- Zprostředkovateli jsou spláceny pouze prvotní investice, neexistuje trvalé odevzdávání procent z platu.
- Po splacení prvotní investice vztah se zprostředkovatelem zaniká.
- Cílem nově přichozího je legalizovat svůj pobyt s využitím zprostředkovatele.

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojtství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

- Zprostředkovatelé působící v ČR poskytují „služby“ osobám, které byly dopraveny do země nelegálně převáděčskou skupinou.
- Uvnitř komunity existuje vysoká míra etnosolidarity, příchozí je v situaci nouze podpořen místní sociální sítí.
- Zprostředkovatelé jsou součástí místní sociální sítě, jsou pod kontrolou skupiny.
- Klienti pracují výhradně pro komunitu, vykonávají pomocné práce pro členy komunity.
- Zprostředkovatelé nejsou anonymní a mají vysokou kredibilitu.
- Zprostředkovatelství není pro zprostředkovatele výhradním zdrojem obživy.
- Žádost o azyl je krátkodobým přemostěním doby nelegálního pobytu.
- Ti, co přijíždí za příbuznými, mají potřebné náležitosti vyřízeny před příjezdem – živnostenský list, legální pobyt apod.

2. Životní podmínky klientů

2.1. Příchod do ČR

Důvody odchodu ze země mají dvě příčiny. Jednak to je celková neutěšená situace v zemi, kde se hroutí sociální řád a druhou osobní biografie migrantů, kteří se snaží manévrovat v prostoru bez pravidel a často se dostávají do situací, které je ohrožují na zdraví či životě a proto odchází. Jedná se o celý komplex příčin, nicméně společným jmenovatelem je nemožnost se legitimně v zemi uživit.

Vycestování ze země je legální a to většinou na turistické krátkodobé vízum. Výjimkou jsou Vietnamci, kteří využívají služeb převaděčů (nelegální příjezd). Pokud je zdořána první překážka a migrant vyzíská vízum, čeká ho po příjezdu do Čech zjištění, že podmínky pro legální pobyt a také legální práci jsou obtížně dosažitelné a většina z nich se propadá do sféry nelegálního pobytu. Návrat zpět nepřipadá v úvahu – buď pro reálnou hrozbu, nebo zkrátka proto, že je třeba splatit závazky, dluhy nebo živit rodinu. Individuální biografie přináší řadu zlomových událostí, které vedly k rozhodnutí vycestovat. Objevuje se domácí násilí, rozvod, netolerování sexuální orientace, konflikt s rodiči, nemožnost uplatnit svou profesi a dovednosti na domácím trhu práce. Migrace nese známky migrace ekonomické, přestože je třeba tuto zjednodušující kategorii dát do uvozovek.

Podstatné je, že příjezd je spojován s dlouhodobějším, ne-li přímo trvalým pobytem v ČR. Migrantů se stylizují do rolí slušných příchozích, kteří chtějí pouze pracovat a normálně žít. Separují se od sféry kriminální činnosti, přestože po propadu do nelegality se mohou stát rizikovou a snadno zneužitelnou skupinou.

Česko si vybírají z mnoha důvodů. Jednak je zde malá jazyková bariéra, země je blízká jak geograficky, tak kulturně. Ukrajinci poukazují na společnou minulost. Náklady na cestu jsou nižší a existuje poptávka na trhu práce. Jiné je to u Vietnamců, kde je hlavním faktorem pevné zakořenění komunity od dob socialismu. a její stabilizace v jistých sektorech ekonomiky.

Česko migranti považují za bohatou zemi, kde je možné se „dovolat práva“. Česká republika je pro migranty zemí cílovou, jen nepatrná část z nich uvedla, že zde hodlá nějakou dobu setrvat a rozhodne se co dál. V představách těchto migrantů není Česko jen dočasným řešením, ale jsou vysoce motivováni zde setrvat trvale.

Ukrajinci využívají **trasu** vedoucí přes Polsko. Cesta je sice delší, ale zase se tam tak dlouho nečeká jako na hranicích se Slovenskem. Přepravují se autobusy, v lepším případě mikrobusech. Z Polska na Ukrajinu se za propuštění platí padesát dolarů, podle Olexandra je to však méně než na Slovensku. Někteří Ukrajinci pendlují mezi ČR a Ukrajinou a během cestování se musí prokousat skrze několik bariér. Na hranicích je běžné korupční jednání státních úředníků, hrozí také okradení při nastupování do autobusu nebo během cesty.

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojtství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

Proto migranti využívají služeb Western Union Bank a na bariérách disponují jen přiměřenou hotovostí. Řidiči přepravců mnohdy záležitosti vyřizují za klienty. Jeden z migrantů při příjezdu do Česka odmítl zaplatit celníkovi úplatek a tak byl z autobusu vysazen. Následně přes hranici projel taxíkem.

Jinou bariérou bývá množství dokladů a dokumentů potřebných k vycestování ze země. Jak se zdá, množství byrokratických postupů posiluje korupci a živí zprostředkovatele jako dovedné překonavatele překážek. Někdy zprostředkovatelé záměrně vyvolávají dojem nepřekonatelosti bariér a poukazují na složitost a průtahy, které ve skutečnosti nejsou tak velké. Během transakcí navíc hrozí, že klient obdrží padělané či pozměněné doklady a listiny.

Příchod do ČR bývá velkou zátěží pro ty, kteří zjistí, že je na kontaktním místě nikdo nečeká a že byli oklamáni. Ocitají se složitým mezidobím, které překonají pomocí úspor, ale jakmile dojdou, migranti se ocitají v existenčním ohrožení. Buď se jim rychle podaří nalézt nelegální práci, nebo zažádají o azyl a tím získají čas k poohlédnutí se po něčem jiném. Od okamžiku příjezdu si migranti zvykají „na Čechy“. Čechy hodnotí velmi pozitivně, neboť dokáží pomoci, jsou přátelští a bezproblémoví, občas se ale projeví xenofobně.

Nelegální práci migranti vnímají jako ne zcela legitimní nástroj, nicméně poukazují na to, že jsou prospěšní a práci vykonávají poctivě. Přestože si jsou vědomi mnoha nástrah a rizik, kritizují své zprostředkovatele, cítí se omezení závazky, tak přesto platí, že:

Má se tady dobře. Mnohem lépe než u nich na Ukrajině, rozhodně by neměnil.

Migrační trasy do Česka směřují podle expertů především z Ukrajiny, což doprovází menší vlna z Moldávie. Migrace z Bulharska, Rumunska a bývalé Jugoslávie patří spíše minulosti. V rámci bývalého Sovětského svazu dominuje Ukrajina. Za typově odlišnou migraci bývá označován vlna z Vietnamu. Vyčleněnou skupinu také tvoří Číňané a pro ČR jako cílovou zemi je specifická migrace mongolská.

Kompozice příchozích se proměnila, jak registruje jeden z expertů, vžitý stereotypní obraz Ukrajince středního věku pracujícího na stavbě se postupně rozplývá. Migrace není jen mužskou záležitostí, ale rozšiřuje se o ženy, děti a celé rodiny.

Toto se však radikálně mění a dnes se takový typický člověk těžko určuje. Přicházejí sem mladí lidé, muži, ženy, seznane i nesezdané páry, bez dětí, ty nechávají u babiček, nebo i s dětmi. Objevují se zde i starší zapuzené manželky nebo vdovy. Systém pohlcuje veškeré vrstvy obyvatelstva. Je to znepokojující ....

2.2. Náklady a zisky

Jaké jsou náklady a zisky klientů, kteří využili služeb zprostředkovatelů? Náklady jsou veškeré výlohy spojené s vycestováním do země, cestou, příjezdem do ČR a pobytem v zemi. Součástí je tedy i suma, kterou klient ponechává zprostředkovateli za jeho služby. Zisky jsou skutečně vydělané peníze, kterými klient disponuje.

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojtství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

Výdělky jsou v lepším případě srovnatelné s výdělkem českých zaměstnanců, vesměs ale nižší. Přesto lze vydělat „čtyřikrát více než na Ukrajině“. Odlišena je profesionalita práce. Zedník si vydělá více než podavač.

Náklady na cestu do ČR se pohybují v rozmezí 4 až 5 000 Kč. Pokud proběhne vycestování bez zprostředkovatele, náklady se pohybují kolem 3 000 Kč. Pokud vše zajišťuje zprostředkovatel, tak vízum a cesta stojí kolem 300 USD, přičemž součástí je i příslib zprostředkování práce (pro srovnání - vízum do USA se prodává za 1000 USD) a v lepším případě i ubytování v začátcích. Zprostředkovatelské firmy se pohybují s cenou do 500 USD (pro srovnání – Itálie 3 000 USD). Součástí je zajištění bezproblémového projetí hranic.

Zisk bývá různý. Na stavbách se dá se štěstím vydělat 15 000 Kč, což jsou podle dotázaných velmi dobré výdělky. Což je ale vykoupeno množstvím odpracovaných hodin. Hodinová mzda se pohybuje v rozmezí 35 – 80 Kč. Pokud je servis kompletní, tak tzv. životní pojistka je v ceně 200 Kč. na měsíc. Na dolní mzdové hranici se umísťuje především ženská práce.

Standardní dělení zisku probíhá v lepším případě podle třetinového vzorce. Třetina zůstává zaměstnavateli, třetina zprostředkovateli, třetina klientovi. Tento poměr bývá proměnlivý. V počátcích musí někteří klienti splácet dluh, který vzniknul zprostředkováním práce. Buď jim není vypláceno vůbec nic, nebo jen polovina mzdy. Za jednorázové zprostředkování přímo v Česku se zprostředkovateli vyplácí dva až několik tisíc korun.

Pokud zaměstná pracovníka český zaměstnavatel přímo, tak se hodinová mzda pohybuje kolem 50 Kč. Majitel stavební firmy poznamenává, že v roce 2000 vyplácel 60 Kč na hodinu, což se postupně vyšplhalo až na 80 Kč, což považuje za hranici rentability.

2.3. Práce

Místem výkonu práce bývají stavby, pekárny, velkosklady, stánky rychlého občerstvení, prádelny, továrna, supermarkety, restaurace, hotely, zahradnictví, nemocnice, soukromé domy či byty, farmy a zemědělská družstva, průmyslové velkovýroby. Z lokalit jmenujme Zlín, Otrokovice, Praha, Ostrava, Brno, Teplice, Karlovy Vary, Mariánské Lázně, Prostějov, Kladno, Jablonec, Františkovy Lázně, Aš, Plzeň, Hradec Králové a Liberec.

Náplní práce jsou činnosti spojené se stavebními činnostmi, jako zedník, podavač či skladník, dlaždič, svářeč. Náplní může být sběr lesních plodů, hlemýžďů, skládání skelné vaty, manufakturní výroba cigaret a líhu. Ženy pracují jako pradelny, prodavačky, uklízečky, natěračky, kuchařky, zdravotní sestry, švadleny, šičky, dojičky, pomocnice v domácnosti. Ženy často kombinují úklid ve více domácnostech a stávají se běžnou součástí mnoha českých domácností. Na internetových stránkách dama.cz si jedna Češka posteskla:

Mám osobní zkušenost s pomocnicí v domácnosti. Přes rok u nás uklízela Ukrajinka. Velmi schopná, šikovná, rychlá. Bohužel se odstěhovala do Prahy a tady na venkově nemůžu nikoho jiného sehnat. Už jsem si zvykla a teď mi pomoc strašně chybí.

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojtství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

Doba práce přesahuje standardní osmihodinovou práci. Navíc pokud se blíží konec stavby, je obvyklé pracovat i v noci. Doba práce bývá dlouhá, takže je odpočinek spojen pouze se spánkem. Práce je jediným prvkem, který strukturuje den.

Nelegální zaměstnanci mají těžký život, většinou jen práce – ubytovna – práce.

Po práci zašel někde do hospody na jídlo, dal si pivo, panáka a šel spát, bez odpočinku by se to nedalo zvládnout, bylo to dost tvrdé.

Minimálně se pracuje dvanáct, třináct hodin denně. Výjimkou ale nebývá také sedmnácti či osmnáctihodinová pracovní doba. Obvykle se pracuje v sobotu, neděle bývá pracovní podle dohody se zprostředkovatelem. Takové vypětí je fyzicky i psychicky náročné a vylučuje, že by klienti mohli nějakým způsobem participovat na společenském dění. Přáním zprostředkovatelů a také i klientů je nebýt odhalen a pohyb ve veřejných prostorech je rizikový. Práce bývá často vykonávána v noci.

Legální práce poskytuje možnost podílet se na společenském dění a obeznámit se s hostitelským prostředím. Někdo toho využije, někdo si najde ještě druhé zaměstnání.

Kvalitní práce je podle klientů práce dobře placená, kde se dá ještě navíc si přivydělat a kde je mzda zprostředkovatele řádně vyplácena. Krátkodobá práce je chápána jako nekvalitní. Sami klienti si jsou vědomi, že vykonávají monotónní a těžkou práci, kterou by „nikdo jiný nechtěl dělat.“ Kvalitnější práce se spíše nabízela, pokud si klienti hledali práci sami bez využití zprostředkovatelských služeb.

Pracovní podmínky jsou podle expertů zdraví škodlivé, nehygienické a celkově nevyhovující. To s sebou nese řadu rizik - pracovní úrazy, onemocnění a šíření infekčních chorob. Nejsou vybaveni žádnými ochrannými pomůckami. Místo práce může být také místem ubytování: dělníci přespávají na stavbách, dojičky v kravínech. Pro ilustraci uvádíme postoj jednoho českého zaměstnavatele:

Musím se starat o kšeft, shánět Ukrajince, udržovat v chodu věci, které již měly být dávno na smetišti a vy za mnou jdete s bezpečností práce. Ať si dá každý pozor sám, aby si nenatlouk.

2.4. Autonomie

Jak vnímají svou životní situaci ti, kteří našli práci prostřednictvím zprostředkovatele? Jsou k práci nuceni? Jsou zadržováni, zneužíváni, omezováni na svobodě?

V tomto bodu se trochu rozchází hodnocení klientů a expertů. Klienti se mimo instituci zprostředkování cítí o něco lépe. Nejsou vázáni závazky a mají větší prostor pro manévrování a rozhodování o svém osudu.

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojetství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

Pokud jsou součástí systému závazků, tak si uvědomují, že se zavázali dobrovolně, že pobývat v Česku v této situaci je lepší než v zemi původu. Navíc i přes některé komplikace lze od zprostředkovatele odejít, zejména pokud mu klienti nic nedluží.

Vždycky se tady cítil svobodný. Když pro někoho nechtěl pracovat, tak odešel.

Pokud klient něco zprostředkovateli dluží, musí závazek splácet v prvních fázích pobytu, což je omezující. Pokud není závazek zatížen dluhem, tak platí, že

... práci jsem vykonával dobrovolně ...

... jeho rozhodnutí bylo naprosto svobodné ...

... nikdo jej do práce nenutil, pracuješ, máš peníze, nepracuješ, nemáš ...

Vazba na zprostředkovatele je považována za nutné zlo. Bez zprostředkovatele se cítí klienti být ztraceni. Zprostředkovatele vnímají „schizofrenicky“, což zrcadlí jejich nezbytnost, tíhu závazku, tak i zabezpečení a poskytovanou jistotu.

Jsou to sice svině, ale když je dobrý, tak se postará.

Od klientů je vyžadováno, aby se nepohybovali v prostorách, kde by mohlo dojít k jejich prozrazení. Zprostředkovatelé i klienti rozvinuli nespočetné taktiky sociálních ukrytí. Vnímají je jako mírně omezující, nicméně nezbytnou podmínku pobytu. Zdrojem omezení nejsou zprostředkovatelé, ale celkový konstrukt nelegálního pobytu.

Experté hodnotí situace poněkud odlišně. Menší autonomii mají klienti, kteří pracují v uzavřených manufakturních dílnách a nebo jsou jednotlivě rozptýleni. Příběhy migrantů, s nimiž se setkávají, je emotivně zasahují. Situaci klientů hodnotí jako omezující a nesvobodnou. Nikdo z klientů ale není k práci nucen pod nějakou pohrůzkou, vykonává ji dobrovolně na základě souhlasu.

Klientům jsou upírána četná práva, pracují v odpuzujících podmínkách, musí ze sebe vydat mnoho sil, ocitli se v soukollí, dřou od rána do noci, nemají soukromí, jsou zajatci situace ... To jsou emotivní hodnotící komentáře expertů, výčty různých forem deprivací, v nichž nesmí zaniknout skutečnost, že na situaci klientů se podílí jak instituce zprostředkovatelství, tak celý konstrukt nelegálního pobytu a nelegální práce.

Hodnocení dobrovolnosti práce není jednoduché. Nucená práce pokud se vyskytne, je pouze excesem. O dobrovolnosti lze v naprosté většině případů hovořit, ale okolnosti uzavření dohody se zprostředkovatelem nesou známky ne zcela rovných podmínek obou partnerů, což navíc přímo podporují okolnosti tísně a limitované volby.

Dobrovolnost nesmí být brána jen tak, že proti čemu člověk nevystoupí se samopalem v ruce, tak vše ostatní je dobrovolné. Je v tom řada nuancí, jistá míra nedobrovolnosti, donucení a zneužití nouze ...

Expertka zmiňuje jeden případ, kdy byly ženy omezovány více. Nelze však zcela vyloučit, že se tyto jevy dějí a pokud ano, jsou výjimečné.

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojtství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

No, to bylo někde v té oblasti Západních Čech, kde dělaly nějaké autopotahy nebo potahy na volanty ... potom utekly ... Ty vozili z ubytovna do továrny a z továrny na ubytovnu. Nakupovali jim potraviny, ony si samy nemohly nakupovat. A neplatili jim za práci nebo velmi málo a ony nemohly nic posílat domů. To byla jedna skupinka ženských. A pak ještě někdo mluvil o tom, že to bylo nějaké šití, ale ne Prostějov, něco menšího. Tak tam taky jenom šily, ale tam jim platili. Což jim docela stačilo, ale pak jim přestali platit a propustili je. Ale tam taky neměly šanci se pohybovat.

2.5. Rizika

Za riziko označujeme situace, které vnímají klienti jako ohrožující nebo se jako ohrožující v dané situaci jeví.

Dříve než popíšeme rizika, považujeme za nutné se zmínit o tom, proč klienti vylučují možnost jakékoliv **pomoci**. O pomoc se mohou obrátit ke zprostředkovateli, státním orgánům nebo ke krajanům. Krajané byli zavrženi jako nespolehliví, kteří by situaci jenom zhoršili. Před zprostředkovatelem je třeba si dávat pozor a neprohlubovat momentální závislost. A státní orgány? Obrátit se na státní orgány znamená odhalit nelegálnost pobytu a místo vyřešení situace by následovala sankce v podobě internace v záchytném zařízení nebo vyhoštění, což pro klienty není řešením, ale naopak tou největší hrozbou.

Na české úřady se také nemohl obrátit, protože by se to obrátilo proti němu.

... hlavně jim nedůvěřuje. Co by pro něj mohly udělat? Ti dají zprávu a skončí to deportací. Ne, on není takový naivní, toto on neudělá.

Klientům zbývá jediné a to je spolehnout se na sebe. Pokud se klient ocitne v úzkých a rozhodne se obrátit na státní orgány, tak to může dopadnout jako v případě Ukrajinky:

Pětatřicetiletou Ukrajinu bez dokladu totožnosti si policisté z pražské cizinecké policie ve středu převzali z vinohradské nemocnice. Jak později zjistili, žena měla u nás povolený pobyt pouze do konce dubna 2000. Policisté s cizinkou zahájili správní řízení a eskortovali ji do zařízení pro zajištění cizinců ve Velkých Přílepech. Až bude mít cestovní doklad, bude odsud vyhoštěna na Ukrajinu (zpráva OŘCPP Praha).

Bohužel prvkem, který podporuje nedůvěru migrantů ve státní orgány je vysoká míra **korupce**, s kterou se setkávají téměř na každém kroku. Zprostředkovatelé mají cizineckou policii uplacenou. Každý má svého policistu a každý policista se specializuje na určitou oblast. Na požadavek zprostředkovatelů může policie neposlušného klienta „náhodně“ zkontrolovat, čímž se ho zprostředkovatel zbaví. Korupci potvrzují všichni naši experti, u běžné policie se jedná jen o příležitostné přilepšení, když narazí na klienta, který se „vyplatí“.

... jde třeba po Praze a zkontrolují ji a zjistí, že má propadlé doklady a když zaplatí nějakou částku, tak deport nedostane a nasměrují ji do Vyšních Lhoty. Ty částky se liší, jsou různé. Od stokoruny až po tři až pět tisíc.

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojtství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

Korupce se vyskytuje na hranicích a to jak při vpuštění na území, tak i při odjezdu. Do pasu se vkládají peníze, jen aby se vracejícím v pase neobjevilo razítko označující porušení pobytového režimu a mohli pendlovat mezi domovinou a Českem.

Podle experta je cizinecká policie:

Temný moment celého tohoto odvětví, nelegální práce, nelegální migrace.

Expert varuje před zobecňováním, neboť se setkává s řadou dobrých vztahů a poctivými policisty. Nicméně rozsah a velikost této pyramidy je zarážející. Obecně je experty vytýkána také velká míra rozhodovacích pravomocí co se udělování víz týče a nejasných podmínek nároků.

Tak to bych řekl, že tam ta cizina ty víza prodává.

Klientům zprostředkovatelé nabízí zakoupení pracovních víz, jedna z klientek předala 10 000 Kč svému zprostředkovateli, ten se spojil s „jeho policajtem“ a slíbené vízum obratem získal. Za prodlužování se zprostředkovatelům platilo 10 až 15 000 korun, dnes už 40 000. Do celé transakce je zapojen i úředník banky, kam zprostředkovatelé ukládají peníze, aby byla splněna zákonná povinnost prokázání finanční hotovosti. V bance jsou předkládány padělané doklady.

A najednou to i třeba zkrachuje, změní se úředník v bance a přijde se na to.

Rizikem je především vyjádření nelegality pobytu, po které následuje sankce v podobě internace nebo vyhoštění. Internace je přerušením pracovní kariéry. Rizikem je také úraz, který ohrožuje výkon práce. Klienti pracují v podmínkách, kde je riziko úrazu velké. Úraz vede k ukončení dohody se zprostředkovatelem a pokud není součástí dohody pojistka, tak se klient ocitá ve složité životní situaci. Nevhodné pracovní podmínky, fyzická zátěž, životní nejistota, občasné podvody zprostředkovatelů jsou vysoce zátěžovými faktory. Souběh mnoha stresorů může vést k trvalému poškození zdraví, deviantnímu chování či propuknutí psychické choroby.

Rizikové je rovněž mezidobí, ve kterém je klient bez práce a hledá nový závazek se zprostředkovatelem. Se ztrátou práce přichází současně o finanční prostředky a ubytování. Někteří se snaží rizika plynoucí z nelegality eliminovat zažádáním o azyl. Zprostředkovatelé také zajišťují dokumenty a víza, existuje riziko, že mohou být zneužity v klientův neprospěch.

Rizikem je neznámý zprostředkovatel, který může ze vztahu sběhnout a klientova práce zůstane bez odměny. Také okamžik výpovědi (odchodu) zprostředkovateli může vyvolat nevoli a výhrůžky.

Pokud mají klienti možnost dovolávat se anonymní pomoci, stěžují si, že jim zprostředkovatelé peníze nevyplácí, vyhrožují jim a vyzrazují do legality tj. policii. Také upozorňují na situaci, kdy přicestují s turistickým vízem, zprostředkovatel jim vezme pas a

slíbí prodloužení víza. Po vypršení víz jim pas vrátí a oni se ocitnou ve více nerovném postavení vůči zprostředkovateli.

Rizikem může být také situace na pracovním trhu. Přesycenost trhu někde vede k vyvíjení tlaku zprostředkovatelem na klienty, přičemž výdělky klesají a závislost stoupá.

Stav nejistoty vede klienty k různým úvahám. Ve výpovědích se objevuje zmínka o tom, že my Češi nevíme, co se v jejich světě děje. Migranti mohou „zmizet“ a nikdo je nehledá. Doma o nich nikdo nic neví a nejsou k nalezení, někdo se jich mohl zbavit nebo se stali obětmi kuplířů. Pokud se někdo vážně zraní při práci, platí že:

Nikdo za nás nebude platit a oni nás někam odklidí.

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojtství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

3. Jiné formy obchodu s lidmi

Jiné druhy obchodu s lidmi, než obchod za účelem zprostředkování práce, naši konverzační partneři nezmiňovali. K tématům obchodu s dětmi (adopce), nucení ke kriminální činnosti, obchodu s lidskými orgány a nuceným sňatkům jsme zaznamenali občasné a rozptýlené poznámky. Z toho ale nelze učinit závěr, že by se některé druhy jmenovaných obchodů na území ČR nevyskytovaly. Můžeme pouze tvrdit, že v diskurzu našich dotazovaných se jiné druhy obchodu neobjevovaly a migranti o nich neměli ponětí. Nelze vyloučit, že jiné druhy obchodu než s prací existují v přísně uzavřených diskurzích a nejsou obsahem povědomí našich konverzačních partnerů. Tato část je deskripcí toho, co uvedli v rozhovorech experti.

3.1. Obchod za účelem sexuálního vykořisťování

Tento typ obchodu nebyl předmětem výzkumu, nicméně jsme se zaměřili na možné propojení či souvislosti zprostředkování práce a sexuálních služeb. A to v souvislosti s některými rizikovými obdobími, kdy se pracující migrantky ocitají bez práce.

Jen sporadicky se objevují narážky na řekněme doplňkové služby, které by měly poskytovat ženy zprostředkovatelům. Ze strany zprostředkovatelů občasně přichází nabídky na sexuální vztah, případně občasné sexuální služby. Nejedná se o prostituci, zprostředkovatelé spíše využívají obtížnou situaci osamělých žen. Radana od českého zprostředkovatele odešla, neboť jí neplatil a obtěžoval:

On s autem jezdí ... večer ... navrhuje, že mě odveze ...

Obchod s prací nemá příliš styčných ploch s obchodem za účelem poskytování sexuálních služeb. Konverzační partneři na obchod se sexem občasné narazili a to v souvislosti vymezování se vůči této sféře. Ženám pracujícím v „bordelech“ jsou brány dokumenty, zatímco klientům nikoliv. To, že by existovalo podvodný nábor žen, Anatolij popírá. Pokud jsou ženy k prostituci nuceny se stává, nicméně jde o výjimky. Prostituce je způsobem rychlého výdělku,

Ženské ví co budou dělat.

Nataša se zmiňuje o ženách, které jsou přivázeny do ČR a prodávány do nevěstinců. Podle ní by se o tom daly „psát knihy“. Vasil ví o pornografickém časopise, do kterého zprostředkovatelé zajišťují „holky“. Nicméně vše probíhá za jejich souhlasu a dobrovolně. V azylových zařízeních je situace odlišná. Ženy volí strategii rychlých výdělků. Vydělávání sexem zaručuje rychlejší zisk a je jednodušší ve srovnání s náročnou a zdraví ohrožující běžnou fyzickou prací.

Proč by měly prodávat párky za pár korun, který ještě možná neuvidí a mrznout?

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojtství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

Jak se zdá, kuplířství je oddělenou sférou zprostředkování a jeho znakem je vysoká organizovanost. Kuplířství a prostituce je náročná na organizaci a to více než zprostředkování práce.

Expertka tvrdí, že mezi ženami se občas najdou i takové, které občas platí i „něčím jiným“, jen aby si vymohly vznik kontraktu s prostředkovatelem. Mladé svobodné ženy patří k rizikové skupině, z které jako jediné se mohou rekrutovat prostitutky, ale i v tomto případě pouze dočasně,

Než přijdou na to, jak šíleně je odírají (Expert).

3.2. Nucené sňatky

Nucené sňatky nikdo nezmiňoval, naopak pracovní migranti jsou velkým rezervoárem dobrovolných sňatků. Svou představu o budoucnosti spojují se založením rodiny na území ČR, někdy i sňatkem s českým partnerem. Ve sňatku spatřují záruku stability a vizi šťastné budoucnosti. Češi občasně figurovali jako sňatkoví partneři, nicméně zprostředkování za poplatek bylo za souhlasu obou stran. Fiktivní sňatky spíše patří minulosti, ukázalo se, že nejsou efektivní, protože nevedou k legalizaci. K samotnému sňatku totiž patří i nutnost předstírat rodinný život, což podle expertů funguje jen dočasně.

Na podzim minulého roku se pokoušeli Vietnamci legalizovat pobyt prostřednictvím sňatků s Rómkami. V jednom případě zaznamenal expert hromadný sňatek, ke kterému došlo na jednom městském úřadě.

Je to absurdní, např. řekli jméno Alena, nevěděli jak se jmenuje dál, nebo že bydlí v Mostě, ale kde nevěděli.

Nešlo o nucené sňatky, údajná „díra“ v zákoně o pobytu cizinců vedla Vietnamce k projevení úmyslu požádat o azyl v přijímacím středisku a následnému vzetí úmyslu zpět. Údajně tak vyzískali prostor pro udělení víz a legalizaci pobytu v ČR.

3.3. Adopce

S adopcí se setkal pouze jeden z expertů. Tento jev údajně souvisí se situací mladých migrantek, pro které je těhotenství během nelegálního pobytu velkou překážkou ve vykonávání práce. Jako těhotné je zprostředkovatelé odmítají, což ženy izoluje a žene do obtížné situace. Východiskem je žádost o azyl nebo návrat domů. Ten nepřichází v úvahu, pokud ženy živí někoho v zemi původu a jsou povinovány domů posílat peníze. Stresorem je také vidina nákladů spojených s porodem a následnou péčí o dítě. Religiozita brání migrantkám v odstranění dítěte nebo potratu. V této bezvýchodné situaci přichází nabídky na

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojtství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

odkoupení dítěte, které se takto bude mít lépe. Tato legitimizace zajištěním dítěte na ženy účinkuje, volí menší zlo.

Já mám spíš pocit, že jim někdo tu nabídku dá až v době těhotenství, když vidí tu jejich bezvýchodnou situaci. Je tady načerno, těhotná a nikdo ji nechce. Tehdy si myslím, že je někdo oslovuje, že to je ta nejlepší doba, kdy ona je ve stavu, že neví co dál. Potřebuje dál pracovat, nikdo ji nezaměstná s tím bříškem a má naději, že když to dítě prodá, tak se zbaví části dluhů a jednak může pracovat dál. A děcko se bude mít dobře, to si ony myslí.

3.4. Nucení k páchání trestné činnosti

Klienti se opakovaně stylizovali do role migrantů, kteří chtějí dodržovat zákony České republiky a pokud se propadli do prostředí nelegálního pobytu, poukazovali na skutečnost, že to bylo vinou okolností. Někteří se snažili nelegálně vyhybat a využili žádosti o azyl jako legalizačního kanálu. Pokud se setkali s lidmi, kteří páchají trestnou činnost, rychle společný prostor opustili.

... okradli tam dva ruské studenty a jednu Češku ... přišli si ještě něco vyřídit s bratrancem. A když tam přišla policie, tak nás sebrala. A podruhé jsem už jela sem. Tak jsem se dozvěděla o azylu ...

Nechtějí se připravit o to, co s vypětím mnoha sil získali např. o „určité zázemí“. Je lepší stát stranou. Aspiranti na trvalý pobyt v zemi chtějí

Založit rodinu, pracovat, platit daně, normálně žít.

Stále ale přetrvává riziko páchání protiprávní činnosti v tzv. mezidobí, kdy jsou klienti momentálně bez práce v situaci velmi vážného existenčního ohrožení. Snaha přežít a uživit se může vést k drobným krádežím. Neexistuje možnost si prostředky k obživě zajistit běžným způsobem. K těmto vysoce zátěžovým situacím přispívá i stres, který migraci provází. Migranti se podivují, proč

nezlegalizujeme ty, co tady žijí pět, deset let s těmi přestávkami nebo tak. Oni pořád mluví o tom, že by se nám to vyplatilo (expert).

Jsme si vědomi, že rizika plynoucí ze ztráty práce během nelegálního pobytu mohou být různorodá, nicméně hlavní poselství je, že klienti preferují legální způsob obživy a distancují se od kriminálního prostředí. To samozřejmě nevypovídá nic o osobách, které přichází do země za jiným cílem. Naše expertka rozlišuje dvě kategorie imigrantů.

Pokud jde ten člověk za prací, tak jde za prací. Pokud jde loupit, tak jde loupit.

S pácháním trestné činnosti se souvisí zprostředkování přílivu dětí z ciziny, které jsou socializovány v prostředí nelegitimních činností.

Ale nejedná se většinou o malé děti, ale jedná se o vylákané děti poněkud starší a samostatnější, aby mohly páchat trestnou činnost pro dospělé osoby. Jsou to často hoši, ale i

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojtství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

děvčata, které jsou používány i jako nějaké otrokyně a to nejen v sexuálním smyslu, ale i celkově (Expert).

3.5. Obchod s lidskými orgány

O obchodu s orgány se podle jednoho experta v minulosti zmiňovali Rumuni a Moldavané. Prodávali ledviny, byly jim odjímány ve spánku. V Česku experti o tomto obchodování nikdy neslyšeli.

4. Strategie klientů

V následující kapitole uvádíme nejvýznamnější strategie, ke kterým se klienti uchylují. Strategie je jednání směřující k určitému cíli, které vyvolal výskyt nějakého jevu. Strategie je záměrná, zacílená a reflektuje celkovou situaci aktéra. Strategie nám odhalují, jak obvykle aktéři jednají a jakou cestu v daných situacích pravděpodobně zvolí. Strategií, obzvláště u migrantů, existuje nespočetné množství. Uvádíme ty, které jsou typické a u více migrantů navzájem podobné. Strategie odhalují způsoby smýšlení imigrantů a jejich interpretace světa.

Mezi časté strategie patří odchod ze země původu, vyvolaný zadlužením díky nejistému angažování v pololegálních pracovních aktivitách. Nemožnost splatit dluhy a případné fyzické ataky vedou aktéry k volbě strategie úniku ze situace a ukrytí v Česku. Náklady na cestu nejsou velké, Česko je kulturně blízké a dá se zde sehnat práce. Rizikem je, že je zde může věřitel odhalit a dále obtěžovat. Nutnost se nějak uživit nutí imigranta hledat práci na nelegálním trhu, motivací je snaha splatit své dluhy. K nalezení práce je imigrant připraven podniknout cokoli, ale zkušenost mu velí, ať zachází s důvěrou opatrně. Lépe je využít důvěryhodnějších zdrojů, např. známých.

Ti, kteří pracují legálně, na tom jsou lépe než nelegální pracovníci, kteří dřou od rána do noci. Legálně zaměstnaní cizinci mají čas se seznámit s okolím, blíže poznat Českou republiku, mají čas nalézt, udržovat a navázat kontakty s krajany ve stejné situaci. Legální pracovníci se lépe integrují a vytvoření sociálních sítí jim poskytuje ochranu před mnohými riziky a nebezpečími. Legální pracovníci mají více volného času a rádi by využili možností, které jim pobyt skýtá, zejména v oblasti rozvoje lidských zdrojů. Naráží na bariéry, neboť jako cizinci musí všechno draze platit. Nedostatek financí je tak limituje v naplnění jejich přání.

Češi se nedozví o mnohém, co se ve světě mimo hlavní proud společnosti děje. Nelegální pobyt má v sobě zakomponován velkou toleranci vůči páčání násilí vůči těm, kteří nemají žádný status. Pokud se imigranti stávají obětí trestného činu – okradení, napadení, vyhrožování, tak raději danou situaci strpí a rezignují. Pokud by se obrátili o pomoc na své krajany, setkali by se se stejnou mírou rezignace, jaké záhy propadnou sami. Nemá smysl se obracet na české úřady, neboť ty stejně v ničem nepomohou a navíc je vyzradí represivním orgánům, které je vyhostí ze země. Vyhoštění či internace je nebezpečnou situací, brání v dosažení cíle a navíc po vyhoštění do země vystavují riziku návratu do nebezpečné situace v zemi původu nebo se zvyšuje zadlužení pro další návrat do Česka. Vykorišťovatelé těží z rezignace imigrantů a jejich nemožnosti dovolat se pomoci v legálním světě. A tak se Češi vůbec nedozvědí, co se skutečně odehrává.

Práce v Česku je hodnotná a vysoce ceněná. Pokud imigrant pracuje a plní závazky vůči zprostředkovateli a zprostředkovatel vůči němu, pak je vše v pořádku. I přes na příliš atraktivní náročnou fyzickou práci v těžkých podmínkách je migrant spokojen, neboť má obživu a ještě může živit ostatní v zemi původu. Někaké velké aspirace mezi migranty

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojetství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

nenalezneme. Důležité je mít pracovní kontinuitu, zajištěný servis a vyhnout se případným potížím v podobě onemocnění nebo podvodu.

Po příjezdu do ČR se lze lépe porozhlédnout a posléze přerušit prvotní závazky se zprostředkovatelem. Někteří tak zprostředkování využijí proto, aby vycestovali a měli počáteční zajištění. Prostřednictvím nově navázaných sítí vztahů pak vyhledávají lepší podmínky nebo přímo dychtí po nezávislosti. Staví se na vlastní nohy a práci hledají samostatně.

Ohrožující pro nelegálně pracující migranty je kriminální podsvětí a nelegitimní aktivity některých krajanů. Snaží se jim vyhýbat a pokud už není vyhnutí, zažádají o azyl, aby unikli a legalizovali si pobyt na území ČR. Kriminální prostředí totiž přitahuje pozornost policie, která se ocitá v jejich blízkosti. Hrozí tak, že budou vyzrazeni a vyhoštěni. Na zisku podsvětí se nijak nepodílí, ani nechtějí, a tak je blízkost zločinu překážkou, která je může zviditelnit, což může uškodit pracovní kariéře. Nelegální práce se distancuje od kriminálního prostředí. Prioritou je v klidu pracovat, nebýt rušen, mít zajištěnu obživu a pokud možno v tomto stavu co nejdéle vydržet. Ve sféře nelegální práce se tak rekrutují migranti, kteří v zemi pobývají dlouhou dobu, přímo řadu let, a dovedně se sociálně ukrývají. Úmysl přicestovat za prací je oddělen od úmyslu páchat trestnou činnost. Migranti přijíždí za prací do země s dobrými úmysly.

Pokud byli imigranti podvedeni či oklamáni, při uzavírání příštího závazku jsou obezřetnější, například si ověřují kvalitu zprostředkovatele. Věří tomu, co vidí a na sliby již moc nedají. Časté střídání prací je vnímáno nelibě. Zejména ženy potřebují v prostředí nelegální práce větší oporu, fluktuace je znejišťuje, čehož využívají zprostředkovatelé. Zprostředkovatelé obměňují své klienty, nenechávají je zvyknout si na prostředí a místo, brání jim v zakořenění. Ženy jsou více ohroženější, neboť bezmoc a zoufalá snaha nalézt jakoukoliv práci snižuje práh ostražitosti a schopnost rozlišit nekalé úmysly zprostředkovatele.

Migranti, kteří se ocitnou v ČR a oproti slibu na ně nikdo nečeká, musí svou situaci rychle řešit. Ocitli se v cizím prostředí a i přes zásadní překážku myslí na to, jak si zlegalizovat pobyt a být i s časovým zpožděním se vydat za svým cílem. Častěji než ostatní si berou oddychový čas v azylovém řízení. Z azylových zařízení se dá práce nalézt také, navíc je pobyt legalizován.

Legálního pobytu si klienti považují více než pracovního povolení. Získat legální pobyt je komplikované a tak po vypršení turistického víza následuje propad do nelegálního prostředí. Pokud jsou imigranti v nelegálním prostředí, rezignují na možnost legalizace. Sice se dožadují jakési amnestie, zejména pokud se cítí být v zemi integrováni, ale vypudí je pouze zásah světa legálního v podobě zadržení policií nebo blízkost kriminálního prostředí. Pak je využijí jediný mobilitní kanál vzhůru, kterým je žádost o azyl. Pokusy o legální podnikání a pobyt naráží na řadu bariér, které jsou nepřekonatelné. Podmínky nelze splnit a také se nedá ve složitostech zorientovat.

Pokud mají imigranti v ČR dobré známé, opřou se o tyto sociální sítě a po dobu pobytu jich využívají. Známí jsou zdrojem informací a pomoci.

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojtství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

Pokud imigrant pracuje, dbá na svou pověst. Špatně vykonaná práce, nespolehlivost nebo konflikty ohrožují jak jeho, tak i ostatní aktéry. Instituce zprostředkování má v sobě zakomponovanu složku disciplinace. Dodržovat dohody je tou nejlepší prevencí potíží.

Mezi nejdůslednější propracované strategie a taktiky patří bezesporu sociální ukrývání. Klienti se vyhýbají společnosti, vyhýbají se možnosti odhalení. Pokud se pohybují, tak preferují veřejná prostranství a místa s vysokou mírou anonymity. Navštěvují jen vybrané kluby a restaurace, mísí se mezi turisty apod. Respektují etnickou parcelizaci prostoru.

Nelegální pracovníci preferují klidný život a chtějí v zemi zůstat dlouhodobě, často i trvale. Poukazují na skutečnost, že se chtějí jen živit a to prací, o kterou Češi stejně nemají zájem.

Legální práce je nevýhodná z důvodu krátkodobosti a jejího nedostatku na trhu. Nelegálnější práce se hledá snadněji, i když za cenu vzniku závislosti na zprostředkovateli. Výhodou zase je, že součástí je komplexní servis pro pracovníka. Kdo se obrací na zprostředkovatele, musí se smířit s tím, že se svým způsobem zaváže.

Obecně platí, že legální prostředí vylučuje imigranty svými postupy a praktikami, nenabízí jim možnosti ve srovnání se světem nelegality, který reaguje pružně a rychle. Neklade překážky a nabízí komplexní servisní systémy. Také se diskredituje korupčním jednáním, které nevytváří atmosféru důvěry v legální postupy. Legální práce je autonomní, ale současně krátkodobá, nejistá a bez servisu. Platí, že legální prostředí neobsahuje vyhledávané atraktivitu a navíc se ukazuje jako úplatné a represivní. Nelegální svět vnímají imigranti jako nečistý.

5. Typologie strategií a rizik

Často se setkáváme s velmi povrchním definováním rizik, která jsou nepřesná a neodpovídají složitosti sociálních jevů. Pokud chceme být přesnější, musíme umět definovat skupiny imigrantů s ohledem na jejich cíle a pro každou skupinu určit rizika zvlášť.

5.1. Typy strategií klientů

Na základě zjištěných skutečností jsme vybrali 25 znaků, které byly charakteristické pro různé strategie a vykazovaly mezi migranty velkou diskriminační schopnost. Klastrovou analýzou jsme zjistili, že existuje celkem pět hlavních strategií imigrantů. Ti, kteří se umístili v prostoru vedle sebe blízko, vykazovali společné charakteristiky. V dendrogramu (viz. Dodatky) dokážeme identifikovat vzájemně blízké a vzdálené migranty. Můžeme se dohadovat, cože je to vlastně sblížuje a co odlišuje. Možnost zjistit vnitřní logiku nám nabízí aplikace faktorové analýzy, která odhalí příčiny shod pěti různých typů strategií. Jednotlivá uskupení migrantů jsme pojmenovali a pro každé našli základní charakteristiky.

➤ Migrantí bez opory

První skupinu tvoří migranti bez opory. Ze země původu odešli z důvodu ohrožení a v Česku po nějakou dobu pracovali legálně. Když o legální možnost přišli, začali práci hledat bez zprostředkovatele, maximálně využili jako prostředníka Čecha. Jedná se o migranty neukrajince, kteří často skončili v záchytném zařízení. V Česku nemají zázemí a současně se vyhýbají zprostředkovatelům. Vrátit se domů je pro ně velkým rizikem a vrátí se pouze v případě, když pomine příčina jejich odchodu.

➤ Vyzrazení migranti

Druhou skupinu jsme nazvali vyzrazení migranti. Jedná se o migranty, kteří jsou vesměs Ukrajinci a plně využívají všemožných způsobů zprostředkování práce. Setkávají se s celou škálou jevů zprostředkovatelského světa, vracívají se domů a bývají často odhaleni a internováni v záchytném zařízení. V zařízení si podávají žádost o azyl a zase se vydávají zpět za zprostředkovateli.

➤ Podvedení migranti

Třetím typem jsou podvedení migranti. Zprostředkování práce pro ně začalo už v zemi původu. Byli zprostředkovatelem podvedeni buď hned po příjezdu nebo v průběhu vykonávání práce. Pro nevyplacení mzdy museli od zprostředkovatele odejít. Ostatní členy rodiny zanechali v zemi původu, častěji se jedná o ženy.

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojtství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

➤ **Opatrní migranti**

Čtvrtou skupinu tvoří opatrní migranti. Odešli ze země z důvodu ohrožení. Jedná se o ženy, které mají v ČR blízké a podařilo se jim sehnat si práci legálním způsobem.

➤ **Migranti gastarbeiteři**

Do páté skupiny patří migranti gastarbeiteři. Z domoviny odchází za prací, využívají zprostředkovatele jak v Česku, tak se na ně obrací už v zemi původu. Jejich zprostředkovatelem je Ukrajinec. Často jsou internováni v záchytném zařízení, jsou to muži a své rodiny zanechávají v zemi původu.

Migranty bez opory a opatrné migranty můžeme klasifikovat jako migranty trvalé. Migranti gastarbeiteři jsou v Česku dočasně a vrátí se zpět. O kategorii migrantů vyzrazených a nesamostatných nelze zatím říci, zda se v Česku usadí či ne. Pravděpodobně se z nich ale bude rekrutovat část, která v Česku trvale zůstane.

5.2. Přehled rizik

Každé skupině přísluší jistý typ rizika. Rizika pramení zejména z dlouhodobého působení aktérů v nelegální sféře.

➤ **RIZIKO 1: migranti bez opory**

Migranti této skupiny se propadají do sféry nelegální práce a nemohou se vrátit domů. Tím, že se vyhýbají zprostředkovatelům, nenachází práci snadno a také roste pravděpodobnost, že se budou ocitat v mezidobí, kdy budou existenčně ohroženi. Nemají šanci se opřít o etnickou síť nebo známé. Propadem do nelegality už se nemohou uplatnit na legálním trhu práce či hledat pomoc v legálním světě. Existuje hrozba, že v okamžiku ohrožení jsou zneužitelní nebo se uchýlí k nelegitimním praktikám obživy (krádeže apod.).

➤ **RIZIKO 2: vyzrazení migranti**

Tato skupina migrantů často fluktuuje a střídá práci. Rizikem je opět mezidobí a situace, kdy narazí na podvodného zprostředkovatele. Nevyplacení mzdy např. za několik měsíců práce může vést k frustracím. Opět hrozí nebezpečí užití nelegitimních praktik obživy.

➤ RIZIKO 3: nesamostatní migranti

Nesamostatní migranti jsou na zprostředkovatelích závislí a nedokáží si představit jiné varianty pobytu a práce. Právě díky závislosti jsou terčem podvodných zprostředkování práce. Patří sem více ženy, které živí rodiny v zemi původu. Zde existuje velké riziko vykořisťování a záměrného uvádění do tísně, což činí skupinu migrantů snadno zneužitelnou.

➤ RIZIKO 4: opatrní migranti

Zde jsou rizika ve srovnání s ostatními nejmenší. Sice se nemohou vrátit domů, ale opora v pevných sociálních sítích jim zajišťuje legální pobyt i práci. Rizikovou situací může být okamžik, kdy dojde ke ztrátě opory a zřetření sociálních vazeb. Zde bude rozhodovat jaký sociální kapitál migrantka během pobytu získala a jak ho dokáže využít v nové situaci.

➤ RIZIKO 5: migranti gastarbeiteři

Riziko pramení z jejich dočasné přítomnosti. K Česku nemají důvod si vytvořit vazby a jejich pracovní vytížení to ani neumožňuje. Jejich internování v záchytných zařízeních je nákladné. V podstatě jsou zdrojem mnoha rizik a v podobě nelegální práce nepřinášejí státu žádný užitek.

Období mezidobí je okamžikem, kdy se díky nemožnosti zajistit si obživu může objevit trestná činnost, aktér může být osloven organizovaným zločinem. Nelegální sféra představuje také riziko nulové integrace migrantů, kteří zůstanou zcela mimo hodnotový systém majoritní společnosti. Vzhledem k rozšíření migrace o ženy a celé rodiny se časem objeví problém dětí tzv. druhé generace, které se narodí v Česku bez jakéhokoli statusu. Myslíme si, že kriminální rizika u pracovních migrantů nejsou aktuální, spíše potenciální. Pracovní migrace není iniciátorem páchaní trestné činnosti, ale může být potenciálním zdrojem, kdy např. změny na trhu práce nebo jiné diskontinuity povedou k nutnosti hledat si obživu nelegitimním způsobem.

Jako **řešení** navrhujeme kombinaci řešení pozitivního a represivního. Vidíme, že dvě skupiny a částečně i další dvě zde mají tendenci setrvat dlouhodobě, nicméně s výjimkou opatrných migrantů se propadají do nelegality. Zprostředkovatelé figuruje celkem ve třech skupinách, sužují obzvláště nesamostatné migranty.

Pro **eliminaci rizik** v doméně migrantů bez opory, vyzrazených migrantů, nesamostatných migrantů a gastarbeiterů, doporučujeme zamyšlení se nad vytvořením legálního pracovního programu, který by nahradil nelegální zprostředkovatele legální zprostředkovatelskou agenturou, která by fungovala na základě definovaných pravidel. Skupina opatrných migrantů resp. migrantek se u nás ocitla díky ohrožení v zemi původu.

INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojetství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

Migrantky, protože pracují legálně, jsou dostupné a může se jim věnovat některá nevládní organizace a stát prostřednictvím vypsáním grantu pro tuto oblast. Pozornost by měla být programově věnována situaci v zemích původu, zejména na Ukrajině, kde absenteje sociální opora a péče poskytovaná ženám v situacích ohrožení a vynuceného odchodu z domu.

V případě pracovní migrace do ČR se nejedná o příliv elit. Máme pocit, že by stát neměl být krácen na daních a pracující migranti by neměli být kráceni o své příjmy skupinou, která na nich parazituje. Program by musel být koncipován kvótním systémem, který by vycházel z potřeb lokalit např. krajů. Zdá se nám, že by bylo vhodné nějakým způsobem zakomponovat do programu obce, které by vykonávaly roli sociální kontroly.

Současně se objevila nutnost upozornit státní úředníky na existenci jevu zprostředkování, aby dokázali porozumět tomu, co jim migranti v náznacích sdělují. Státní úředník by měl vědět, že se jedná o postižitelný jev.

Naše analýza je sociologická, nikoliv právní. Zdá se nám, že by represe měla spočívat v důsledném postihování nelegálního zprostředkování. Prokazování bude možné v případě zajištění svědectví. Jak jsme poukázali, nedůvěra migrantů ve státní orgány pramení jednak z nízké hodnověrnosti orgánů (úplatnost), tak z jejich represivního chování. Ten, kdo se obrátí o pomoc, bývá za nelegální pobyt sankcionován.

Legální pracovní pobyt by mohl být součástí řízené migrace a mohl by mít zakomponovány sankce a pravidla pro postihování deviantního chování (např. za přestupek ukončení participace v programu). Samozřejmě, že se z takto koncipovaného programu budou rekrutovat osoby, které v Česku zůstanou natrvalo. Nicméně pokládáme za lepší je akceptovat jako částečně integrované ve srovnání s těmi, kteří zde stejně pobývají, ale s tím rozdílem, že nelegálně bez možnosti integrace. A to přináší podstatně větší rizika.

IV. METODIKA:

Vzhledem k cíli a tematickému zaměření jsme použili kvalitativní techniku analýzy dat (Grounded Theory). Zaměřili jsme se na porozumění podstatě jevu zprostředkování práce a deskripci mechanismu zprostředkování. Výchozím bodem pro nás byly výpovědi dvaceti migrantů doplněné dalšími zroji.

Provádět kvalitativní výzkum tohoto typu je nesmírně náročné a obtížné. Proto jsme pro zvýšení validity a reliability použili skupinu expertů a další zdroje. Neustále jsme konfrontovali námi vytvářenou teorii a závěry se skutečností. Podařilo se nám nalézt zákonitosti a zachytit jev v jeho komplexnosti. Faktem je, že naše časové možnosti byly omezující. Nalezli jsme hlavní kategorie jevu a strukturovali jejich dimenze.

Vytvářeli jsme jejich spojení a zachytili často užívané strategie a intervenující podmínky. Nalezli jsme pravidelnosti a analýzu rozšířili v případě nalezení typů strategií migrantů i o kvalitativní výzkumnou techniku (Factor Analysis, Cluster Analysis). Námi zvolené techniky považujeme za produktivní a výsledek výzkumu za spolehlivý a zobecnitelný.

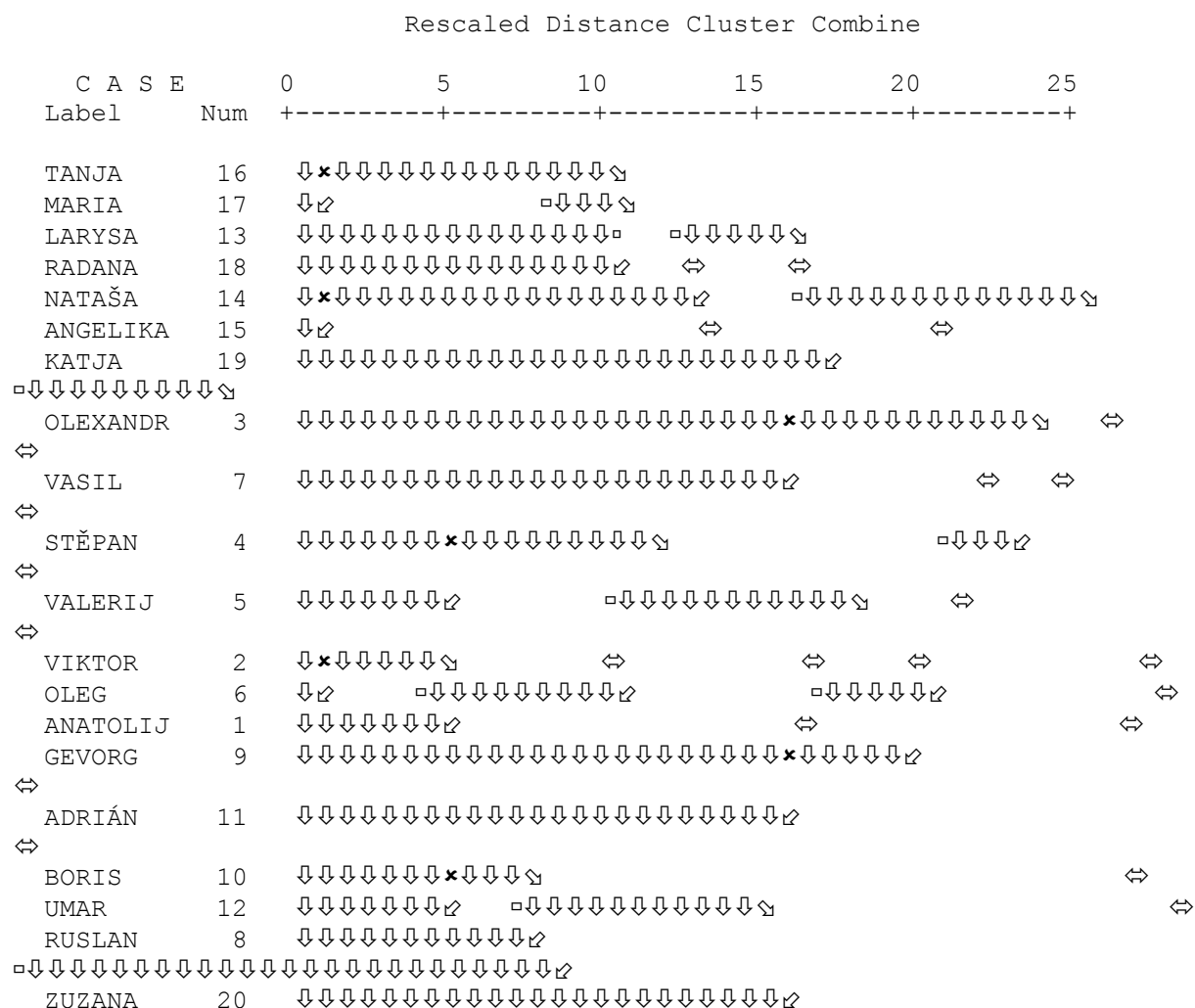
INTERMUNDIA, o.p.s.

Na Fojtství 16, 736 01 Havířov – Město;
<http://www.migrace.cz>, E-mail: info@migrace.cz

V. DODATKY:

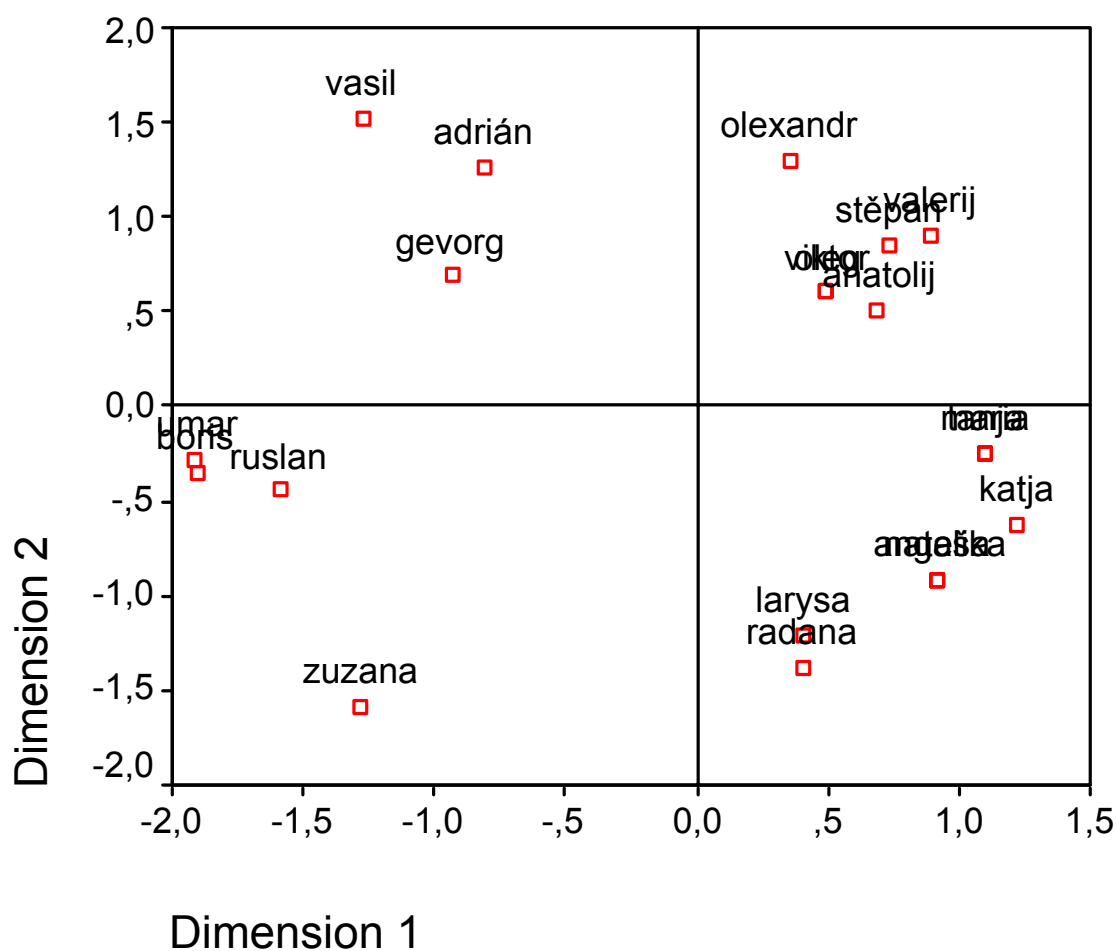
* * * * H I E R A R C H I C A L C L U S T E R A N A L Y S I S * * * * *

Dendrogram using Average Linkage (Between Groups)

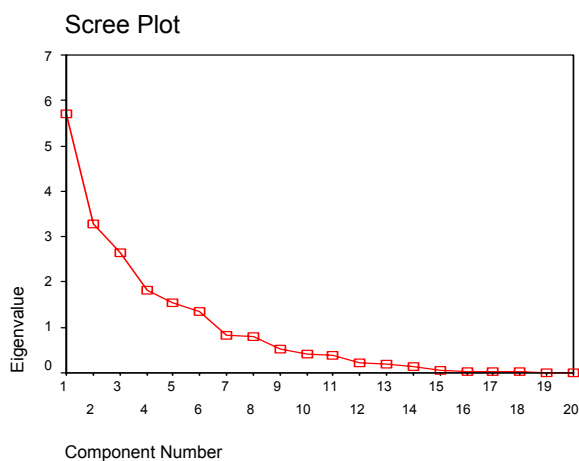
Derived Stimulus Configuration

Euclidean distance model

Component Plot in Rotated Space

